

Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs

Het zorginterview in het vierde leerjaar (schooljaar 2006-2007) Welke zorgvragen en hoe ermee omgaan?

L. Moens, D. Smits, I. Van Droogenbroeck & J. Van Damme

Onderzoek gefinancierd door de Vlaamse Regering in het kader van het
programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'

Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs

Het zorginterview in het vierde leerjaar (schooljaar 2006-2007) Welke zorgvragen en hoe ermee omgaan?

L. Moens, D. Smits, I. Van Droogenbroeck & J. Van Damme

Promotoren coördinatieteam: J. Van Damme, P. Ghesquière, I. Nicaise, P. Onghena & P. Van Petegem
Overige promotoren: B. De Fraine, R. Janssen, F. Laevers, M. Valcke, L. Verschaffel & K. Verschueren

Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, in het kader van het programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'

2009

SSL-rapport OD1/2009.20
Datum oplevering eerste versie: 3 september 2009
Datum publicatie: 20 oktober 2009

Voor meer informatie over deze publicatie:

Steunpunt SSL, onderzoeksdomein "Studie en schoolloopbanen van leerlingen en studenten"

Auteurs: L. Moens, D. Smits, I. Van Droogenbroeck & J. Van Damme

Adres: Dekenstraat 2, 3000 Leuven

Tel.: +32 16 32 57 58 of +32 16 32 57 47

Fax: +32 16 32 58 59

E-mail: Jan.VanDamme@ped.kuleuven.be

Website: <http://www.steunpuntloopbanen.be>

Copyright (2009) Steunpunt SSL
p/a Parkstraat 47, 3000 Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No part of this material may be made public without an explicit reference to the source.

De verantwoordelijkheid voor dit rapport berust volledig bij de auteurs en vertolkt niet noodzakelijk de officiële visie van de Vlaamse Overheid.

Woord vooraf

We zouden dit rapport graag starten met een bedankje aan alle personen die, via observaties in het vierde leerjaar, aan het zorginterview hebben meegewerkt. De scholen die bereid waren om hun deuren open te stellen voor de observatoren/interviewers, de leerkrachten van de betrokken klassen die daartoe eveneens bereid waren, en natuurlijk ook de interviewers zelf: de studenten van meerdere hogescholen, docenten en de vele onderwijsdeskundigen die bereid waren hun vrije tijd op te offeren om een bijdrage te leveren aan het onderzoek.

Vanuit het Leuvense SiBO-team willen we uitdrukkelijk de HUBrussel danken voor de financiering van het onderzoek waarover hier gerapporteerd wordt. Onze dank gaat ook en vooral naar de collega's Loth Moens en Dirk Smits van die Hogeschool-Universiteit die het eigenlijke werk gedaan hebben.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	1
Inhoud	2
Inleiding	4
1. Procedure van het onderzoek	5
1.1 Theoretisch kader	5
1.2 Doelstellingen	5
1.3 Het zorginterview	5
1.4 Dataverzameling en verwerking	6
2. Hoeveel leerlingen hebben een zorgvraag?	8
3. Aard van de zorgvragen in het vierde leerjaar	9
4. Geboden oplossing en mate van tevredenheid	13
4.1 Zorgmaatregelen voor leermoeilijkheden	13
4.1.1 Moeilijkheden met de Nederlandse taal	14
4.1.1.1 Moeilijkheden met taal in het algemeen	14
4.1.1.2 Moeilijkheden met technisch lezen	16
4.1.1.3 Moeilijkheden met spelling	17
4.1.1.4 Moeilijkheden met begrijpend lezen	18
4.1.1.5 Moedertaal niet Nederlands	19
4.1.2 Besluit moeilijkheden met de Nederlandse taal	20
4.1.3 Moeilijkheden met wiskunde	20
4.1.4 Leerproblemen	22
4.1.5 Besluit leermoeilijkheden (taal/wiskunde/leerproblemen)	23
4.2 Zorgmaatregelen voor socio-emotionele moeilijkheden	23
4.2.1 Moeilijkheden op socio-emotioneel vlak	23
4.2.2 Moeilijke thuissituatie	25
4.2.3 Besluit socio-emotionele moeilijkheden	26
4.3 Zorgmaatregelen voor moeilijkheden op vlak van intellectueel functioneren	26
4.3.1 Leerachterstand	27
4.3.2 Hoogbegaafdheid	29
4.3.3 Besluit intellectueel functioneren	30
4.4 Zorgmaatregelen voor moeilijkheden met de leerhouding	30
4.4.1 Moeilijkheden met aandacht/concentratie	30
4.4.2 Schoolmoeheid/beperkte inzet	32
4.4.3 Werkhouding	33
4.4.4 Werktempo	34
4.4.5 Besluit moeilijkheden met de leerhouding	35
4.5 Zorgmaatregelen voor gedragsproblemen	35
4.6 Zorgmaatregelen voor gediagnosticeerde leerstoornissen	37
4.6.1 Diagnose dyslexie	38
4.6.2 Diagnose dyscalculie en NLD	39
4.7 Zorgmaatregelen voor gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen	39
4.7.1 Diagnose A(D)HD	40
4.7.2 Diagnose autisme/ASS	41
4.7.3 Besluit gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen	42
4.8 Zorgmaatregelen voor psychische problemen	42
4.8.1 Psychische problemen	43

4.8.2 Faalangst	43
4.8.3 Druk op het kind wegens te hoge verwachtingen	44
4.8.4 Besluit psychische problemen	44
4.9 Zorgmaatregelen voor medische problemen	44
4.10 Zorgmaatregelen voor leerlingen met een zwak thuismilieu	45
4.11 Zorgmaatregelen voor motorische problemen	45
4.11.1 Moeilijkheden met fijne/grove motoriek	46
4.11.2 Diagnose dyspraxie	47
4.12 Andere	47
4.12.1 Andere	47
4.12.2 Jonge mentaliteit	48
4.12.3 Autistische kenmerken	48
4.12.4 Verkeerde studiemethode	48
4.13 Algemeen besluit over zorgmaatregelen in het vierde leerjaar	49
Bibliografie	50
Bijlage	51

Inleiding

In dit rapport bespreken we de zorgvragen van leerlingen in het vierde leerjaar. Deze informatie werd verzameld tijdens een interview met leerkrachten aan het einde van de tweedaagse observaties in het vierde leerjaar (zie SSL-rapport Goossens et al., 2009). De observaties en het zorginterview kaderen in het onderzoek naar de schoolloopbanen van kinderen doorheen het basisonderwijs (SiBO-onderzoek). Doel van dit onderzoek is de (verschillen in) ontwikkeling van leerlingen en hun schoolloopbaan vanaf het kleuteronderwijs tot het einde van de lagere school te beschrijven en te verklaren (LOA-rapport nr.1).

Het observatie-onderzoek is een soort 'nevenproject' van het grootschalige SiBO-onderzoek, aangezien observaties in het vierde leerjaar oorspronkelijk niet waren opgenomen in de planning. Voor de observaties in het vierde leerjaar werd een samenwerkingsverband opgericht tussen de HUBrussel (Pragodi), KHMechelen (Lerarenopleiding Bachelor Leraar Lager Onderwijs) en het SSL (Steunpunt 'studie- en schoolloopbanen' van onder meer het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -evaluatie van de KULeuven).

Binnen het SiBO-onderzoek worden allerlei kenmerken van het kind en zijn/haar omgeving bevestigd via vragenlijsten. Wij zijn er echter van overtuigd dat observaties van de klaspraktijk bijkomende, waardevolle informatie kunnen opleveren. Gedurende de observaties schenken we aandacht aan kenmerken van het kind (zoals de mate van betrokkenheid), kenmerken van de leerkracht (oa. leerkrachtstijl, klasmanagement, de manier waarop leerkrachten instructies geven en het leerproces van leerlingen bevorderen) en kenmerken van de klasomgeving (klasklimaat). We wensen echter niet enkel zicht te krijgen op de gangbare onderwijspraktijk in het vierde leerjaar. Via een gestructureerd interview beogen we een zo volledig mogelijk overzicht te bieden van het percentage leerlingen in het vierde leerjaar dat een zorgvraag heeft, het soort problemen waarmee deze leerlingen geconfronteerd worden en (de tevredenheid van de leerkrachten over) mogelijke oplossingen die men kan bieden om de zorgvragen van leerlingen te ondervangen.

Het doel van de observaties in het vierde leerjaar is gelijkaardig aan het doel van de observaties die door SiBO werden uitgevoerd in de derde kleuterklas (cfr. LOA-rapport 23). Heel wat klasaspecten worden reeds bevestigd in leerkrachtenvragenlijsten van het SiBO-onderzoek maar aangezien antwoorden sterk beïnvloed kunnen worden door sociale wenselijkheid en niet alle nuttige informatie via een vragenlijst verzameld kan worden, is het interessant om deze informatie aan te vullen en/of te verifiëren met informatie verkregen via observaties en een interview. Er kan zo ook bijkomende informatie worden verkregen over de verschillende thema's van het Gelijke-OnderwijsKansenbeleid.

In de eerste plaats wil dit onderzoeksrapport een globaal overzicht geven van de informatie verkregen via interviews met leerkrachten. Meer concreet trachten we de meest voorkomende zorgvragen die leerlingen van het vierde leerjaar stellen, te achterhalen en pogen we de tevredenheid van leerkrachten over het resultaat van zorgmaatregelen op klas-, school- en buitenschoolsniveau na te gaan. Dit rapport is een aanvulling op het SSL-rapport van Goossens et al. (2009) waarin de betrouwbaarheid en validiteit van de items en observatieschalen beschreven wordt, een beeld wordt geschetst van de wijze waarop leerkrachten les geven en de betrokkenheid van leerlingen wordt nagegaan. Dit onderdeel werd aangeleverd door collega-onderzoekers van de KHMechelen.

Voor lerarenopleidingen is het interessant te weten met welke zorgvragen leerlingen van het vierde leerjaar geconfronteerd worden, hoe vaak deze voorkomen en wat men er in de klas en op school aan kan doen om ze te voorkomen of te verhelpen. Aan de hand van deze recente informatie over zorgnoden van leerlingen kan men studenten hierover informeren en hen op de hoogte brengen van veel voorkomende maatregelen in de klas, de school en buiten de school. Via tevredenheidsscores van leerkrachten over getroffen maatregelen kunnen pas afgestudeerde leerkrachten inschatten over welke soorten hulp hun toekomstige collega's al dan niet tevreden zijn. Daarnaast levert dit onderzoeksrapport interessante informatie voor alle betrokkenen uit de onderwijswereld.

1. Procedure van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt eerst het theoretisch kader dat als basis fungeerde voor de ontwikkeling van het zorginterview kort toegelicht. Daarna gaan we in op de doelstellingen van het onderzoeksproject, gevolgd door een beknopt overzicht van het zorginterview op zich. Tot slot wordt dieper ingegaan op de dataverzameling.

1.1 Theoretisch kader

Aspecten van het GelijkeOnderwijsKansenbeleid (GOK-beleid) blijven een 'hot item' binnen de onderwijswereld. Velerlei instanties zijn geïnteresseerd in de effecten die dit GOK-beleid teweeg brengt. Vaak wordt dit onderzocht via vragenlijsten. Binnen dit projectmatig wetenschappelijk onderzoek willen we enkele GOK-thema's belichten op een meer kwalitatieve wijze. Tijdens het zorginterview worden vragen gesteld die aansluiten bij de GOK-pijlers 'preventie en remediëring van studietoestandproblemen', 'taalvaardigheidsonderwijs' en in mindere mate bij 'leerlingen- en ouderparticipatie'. Hoe vullen leerkrachten dit in binnen de concrete klaspraktijk en waar is men tevreden over, zijn de vragen die we ons stellen.

1.2 Doelstellingen

Het doel van dit zorginterview is vierledig. In eerste instantie trachten we een zicht te krijgen op het percentage leerlingen van het vierde leerjaar met een zorgvraag. In tweede instantie zijn we geïnteresseerd in de verschillende soorten zorgvragen die in een vierde leerjaar voorkomen. We gaan na in welke mate elk afzonderlijk probleem voorkomt en indien mogelijk brengen we verwante problemen samen in clusters. Ten derde willen we graag te weten komen op welke hulp zorgleerlingen kunnen rekenen. Er wordt daarbij afzonderlijk gekeken naar zorgmaatregelen op het niveau van de klas (bv. differentiëren naar moeilijkheid en hoeveelheid van oefeningen, leerlingen speciale didactische materialen aanbieden of een GOK-leerkracht inschakelen bij het klasgebeuren), het niveau van de school (bv. begeleiding door een GON-leerkracht of zorgleerkracht, gesprekken met ouders of onderzoek/begeleiding door het CLB) of buiten de school (o.a. medicamenteuze behandeling, begeleiding door een logopedist of andere deskundige). Ten slotte vragen we de leerkracht aan te geven hoe tevreden hij/zij is met elke genoemde zorgmaatregel. Op die manier kunnen we een uitspraak doen over de mate waarin specifieke oplossingen als effectief worden ervaren.

1.3 Het zorginterview

Het zorginterview

Aangezien het hier om een grootschalig veldonderzoek gaat waarbij meerdere observatoren (onderwijsdeskundigen en studenten) betrokken zijn, wordt geopteerd om het interview op een semi-structureerde wijze te laten verlopen. Deze aanpak garandeert een gelijkaardig verloop bij alle observatoren en biedt een duidelijk houvast. De handleiding en invulformulieren zijn weergegeven in bijlage 1.

Het interview verloopt als volgt: aan het einde van de tweede observatiedag vraagt de observator aan de leerkracht om zich alle leerlingen van zijn/haar klas voor de geest te halen en vervolgens de namen van de leerlingen te noteren waarover hij/zij zich zorgen maakt. Deze zorgen kunnen betrekking hebben op problemen van zeer uiteenlopende aard: medische problemen, moeilijkheden binnen de

thuisituatie, een vastgestelde leer- of ontwikkelingsstoornis, socio-emotionele problemen enzovoort. De opgesomde leerlingen noemen we 'zorgleerlingen'. Vervolgens vraagt de observator aan de leerkracht om per zorgleerling een aantal aspecten te bespreken. In de eerste plaats geeft de leerkracht een nauwkeurige omschrijving van het probleem waarmee de leerling kampt. Vervolgens geeft hij/zij aan welke maatregelen worden uitgevoerd om aan het probleem tegemoet te komen. Deze maatregelen kunnen zich op drie niveaus situeren namelijk op het niveau van de klas, de school en buiten de school. Tot slot geeft de leerkracht per niveau aan hoe tevreden hij/zij is met de resultaten van de genomen maatregelen. De mate van tevredenheid wordt weergegeven op een schaal van 1 ('niet tevreden over de resultaten van deze vorm van hulp') tot 3 ('zeer tevreden met de resultaten van deze vorm van hulp').

Instrumentontwikkeling

De categorieën met zorgvragen werden ontwikkeld op basis van zorggegevens uit interviews met 15 leerkrachten van 14 klassen uit een proefonderzoek en met 30 van de leerkrachten van stage- en SiBO-klassen van het definitieve onderzoek.

Proefobservaties

Tijdens een pilootonderzoek in het voorjaar van 2006 werden de observatieschalen en het zorginterview afgenomen in 14 klassen van het vierde leerjaar. De afname van het interview bleek vlot te verlopen waardoor de handleiding zonder aanpassingen kon worden opgenomen in het definitieve instrument.

Training

Studenten en onderwijsdeskundigen werden gedurende een volledige dag getraind om het observatieinstrument op de juiste manier te gebruiken. Tijdens trainingdagen georganiseerd voor onderwijsdeskundigen, werd het verloop van het zorginterview kort besproken met de observatoren. Studenten daarentegen kregen tijdens trainingdagen de gelegenheid om samen met een medestudent de afname van het zorginterview in te oefenen.

1.4 Dataverzameling en verwerking

Dataverzameling

De observaties vonden plaats in de periode tussen de krokus- en de paasvakantie van 2007. Op het einde van de tweede observatiedag werd elke leerkracht geïnterviewd over de zorgbehoeften van zijn/haar leerlingen. Deze gegevens werden vervolgens door de onderzoekers ingevoerd in een daartoe ontwikkelde databank. Na zuivering van de data, konden gegevens van leerlingen van 222 klassen behouden worden. 89 klassen hiervan behoren tot de SiBO-steekproef en zijn klassen van referentiescholen, GOK-scholen en methodescholen. De proefgroep werd aangevuld met 135 stageklassen van hogescholen. Voor meer uitleg over de dataverzameling verwijzen we graag naar het onderzoeksrapport van Goossens et al., 2009.

Dataverwerking

Op basis van data verzameld tijdens het proefonderzoek werden de zorgvragen en oplossingen onderverdeeld in categorieën (zie Tabel 1, pg. 13). Nadat de definitieve observaties in het vierde leerjaar waren uitgevoerd, werd op basis van gegevens van 30 zorginterviews nagegaan of de vooropgestelde categorisatie van zorgvragen en oplossingen behouden kon worden. De vooropgestelde indeling bleek ontoereikend en werd aangevuld met een aantal nieuwe categorieën waardoor elk probleem en elke oplossing uiteindelijk onder één categorie geplaatst kon worden.

2. Hoeveel leerlingen hebben een zorgvraag?

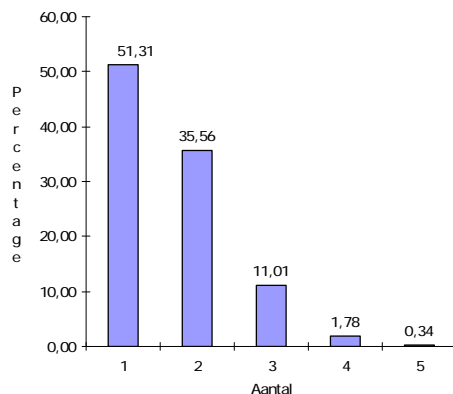

Een eerste vraag die we ons stellen is hoe groot het aantal leerlingen met een zorgvraag is in het vierde leerjaar.

Om een antwoord te geven op deze vraag, doen we een beroep op data verkregen via het SiBO-onderzoek. Binnen deze studie werd een steekproef van 30 basisscholen geselecteerd die representatief is voor alle basisscholen in Vlaanderen. We beschikken aldus over gegevens van leerlingen uit 44 referentieklassen, verspreid over 30 scholen in Vlaanderen. Deze referentiegroep omvat naast klassen van reguliere scholen in principe ook klassen uit methodescholen en GOK-scholen. Resultaten geven aan dat leerkrachten zich zorgen maken over ongeveer één derde (nl. 29.57%) van de leerlingen. Het gemiddelde percentage leerlingen met een zorgvraag per klas bedraagt 30.40 procent (met een minimum percentage van 6.67% en een maximum van 58.82%). Aangezien de steekproef representatief is geven deze gegevens een beeld over Vlaanderen, hoewel het aantal bevraagde klasleerkrachten eerder beperkt is.

In het kader van dit PWO-project werden leerkrachten van 222 klassen bevraagd. De totale groep bevraagde klassen is dus groter dan de vermelde groep van 44 klassen, maar is niet representatief voor Vlaanderen. Data uit het zorginterview geven aan dat 1181 leerlingen uit deze 222 klassen een zorgvraag hebben. Helaas beschikken we niet over het totale aantal geobserveerde leerlingen per klas en kunnen we dus niet achterhalen of deze 1181 leerlingen met een zorgvraag eveneens 30% van de totale leerlingenpopulatie uitmaken. Toch zouden we hier op basis van de beperkte representatieve steekproef van mogen uit gaan.

Grafiek 1 laat zien dat de leerkrachten bij ongeveer de helft van de zorgkinderen meer dan één zorgvraag aangeven. Iets meer dan 50 procent van de leerlingen met zorgbehoeftes heeft exact één duidelijk omschreven probleem (51.31%). Ruim een derde van de zorgleerlingen (35.56%) kampt met twee problemen, terwijl enkele leerlingen drie (11.01%), vier (1.76%) of zelfs vijf (0.34%) problemen hebben.

Grafiek 1: percentage leerlingen per aantal zorgvragen

Het zorginterview blijkt een rijke bron van informatie te zijn over de aard van problemen waarmee leerlingen van het vierde leerjaar geconfronteerd worden. Bovendien weten we van deze 1181 zorgleerlingen welke maatregelen er in de klas, in de school en buiten de school succesvol worden toegepast om aan de zorgbehoeftes tegemoet te komen. De leerkrachtbeoordeling over de tevredenheid van elke maatregel geeft immers aan in welke mate de oplossingen (volgens leerkrachten) als zinvol ervaren worden.

3. Aard van de zorgvragen in het vierde leerjaar

In dit hoofdstuk trachten we een overzicht te bieden van de mate waarin leerlingen van het vierde leerjaar met verschillende problemen worden geconfronteerd.

Om een goed overzicht te kunnen bieden van het geheel aan zorgvragen, kiezen we ervoor de problemen onder te brengen in categorieën (cfr. instrumentontwikkeling). Opdat het mogelijk zou zijn uitspraken te doen over het voorkomen van verwante zorgvragen, voegen we bepaalde categorieën samen in clusters. Zowel voor het beleid als voor de klaspraktijk is het interessant te weten welke clusters van zorgvragen het meest aan bod komen in het vierde leerjaar en welke zorgvragen eerder een uitzondering vormen.

Vooraleer men Tabel 1 op de volgende pagina bestudeert, is het belangrijk te vermelden dat de prevalentie geen objectief getal is. De frequenties en percentages van zorgvragen worden immers berekend op het aantal keren dat leerkrachten bepaalde problemen expliciet vermelden. Zo kan een leerling bijvoorbeeld lichte concentratieproblemen ondervinden, maar ervaart de leerkracht van het vierde leerjaar deze concentratiemoeilijkheden niet als een probleem en vermeldt hij/zij ze daarom niet tijdens het zorginterview. Met houdt dus best in het achterhoofd dat het hier steeds gaat om subjectieve gegevens, aangebracht door leerkrachten.

Een ander probleem stelt zich bij het onderscheid dat gemaakt wordt over het al dan niet aanwezig zijn van een diagnose. De algemene vraag tijdens het interview luidde: 'kan u de namen noteren van alle zorgleerlingen van uw klas en nadien vertellen welke maatregelen er voor elk van de leerlingen getroffen worden en hoe tevreden u bent met deze maatregelen.' Er werd met andere woorden niet expliciet gevraagd of bij de leerling een diagnose werd vastgesteld en door wie. Enkel wanneer de leerkracht duidelijk vermeldde dat de leerling onderzocht werd en een diagnose heeft gekregen, werd dit opgenomen onder de clusters van gediagnosticeerde stoornissen. Indien er geen sprake was van een expliciete vermelding, omschreven we de zorgvraag als 'moeilijkheden met....' Deze werkwijze impliceert dat het percentage gediagnosticeerde stoornissen een ondergrens is.

Tot slot is het belangrijk te vermelden dat het onderstaande categorisatiesysteem slechts een mogelijke manier is om de zorgvragen te clusteren. Men kan er bijvoorbeeld ook voor kiezen om een cluster rond aandachts- en concentratieproblemen te ontwikkelen waarin de zorgvragen 'diagnose AD(H)D' en 'moeilijkheden met aandacht/concentratie' worden samengevoegd. De keuze van het huidige categorisatiesysteem is dus deels arbitrair.

Tabel 1 en Tabel 2 geven een overzicht van de prevalentie van zorgvragen in respectievelijk de referentiesteekproef en de totale proefgroep. Aan de linkerzijde staan de zorgvragen opgesomd, gevolgd door de bijbehorende frequentie en het percentage. De vierde kolom van links geeft de frequentie aan van de eerste groep geclusterde zorgvragen, gevolgd in kolom vijf door het overeenkomstige percentage. De omschrijving van cluster 1 wordt vermeld in kolom zes. Kolommen zeven en acht geven de frequentie en het percentage weer van cluster 2. Voor een juiste interpretatie van deze tabellen dient men te onthouden dat het hier gaat over het aantal zorgvragen (*N*) in het vierde leerjaar. Dit aantal verschilt van het aantal leerlingen met een zorgvraag gezien het feit dat één leerling meerdere zorgvragen kan hebben (zie grafiek 1 pg. 11).

Tabel 1
Prevalentie van zorgvragen (N = 413) - referentiesteekproef

Probleemomschrijving	frequentie F	percentage %	Cluster (1) F	Cluster (1) %	Cluster (1) omschrijving	Cluster (2) F	Cluster (2) %	Cluster (2) omschrijving
moeilijkheden met taal in het algemeen	23	5.57	54	13.08	moeilijkheden met de Nederlandse taal	112	27.12	leermoeilijkheden
moeilijkheden spelling	15	3.63						
moeilijkheden technisch lezen	4	0.97						
moeilijkheden begrijpend lezen	2	0.48						
moedertaal niet Nederlands	10	2.42						
moeilijkheden wiskunde	52	12.59						
leerproblemen	6	1.45						
moeilijkheden op socio-emotioneel vlak	31	7.51	59	14.29	socio-emotionele moeilijkheden			
moeilijke thuissituatie	28	6.78	52	12.59	intellectueel functioneren			
leerachterstand	48	11.62						
hoogbegaafdheid	4	0.97						
moeilijkheden met aandacht/concentratie	28	6.78	46	11.14	moeilijkheden met leerhouding			
schoolmoeheid/bepaalde inzet	6	1.45						
werkhouding	7	1.69						
werktempo	5	1.21						
gedragsproblemen	27	6.54						
diagnose dyslexie	21	5.08	26	6.30	gediagnosticeerde leerstoornis			
diagnose dyscalculie	3	0.73						
diagnose NLD	2	0.48						
diagnose AD(H)D	16	3.87	24	5.81	gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis			
diagnose autisme/ASS	8	1.94						
faalangst	11	2.66	15	3.63	psychische problemen			
psychische problemen	4	0.97						
druk op het kind wegens te hoge verwachtingen	0	0.00						
medische problemen	8	1.94						
zwak thuismilieu	7	1.69	8	1.94	zwak thuismilieu			
weinig ondersteuning door ouders	1	0.24	7	1.69	moeilijkheden met motoriek			
moeilijkheden fijne/grove motoriek	7	1.69						
diagnose dyspraxie	0	0.00						
andere	19	4.60	29	7.02	andere			
jonge mentaliteit	7	1.69						
autistische kenmerken	3	0.73						
verkeerde studiemethode	0	0.00						

Tabel 2
Prevalentie van zorgvragen (N = 1940) - totale proefgroep

Probleemomschrijving	frequentie F	Percentage %	Cluster (1) F	Cluster (1) %	Cluster (1) omschrijving	Cluster (2) F	Cluster (2) %	Cluster (2) omschrijving
moeilijkheden spelling	129	6.65	368	18.97	moeilijkheden met de Nederlandse taal	696	35.88	Leermoeilijkheden
moeilijkheden met taal in het algemeen	112	5.77						
moeilijkheden technisch lezen	55	2.84						
moeilijkheden begrijpend lezen	5	0.26						
moedertaal niet Nederlands	67	3.45						
moeilijkheden wiskunde	291	15.00						
leerproblemen	37	1.91						
leerachterstand	224	11.55	252	12.99	intellectueel functioneren			
hoogbegaafdheid	28	1.44						
moeilijkheden op socio-emotioneel vlak	131	6.75	222	11.44	socio-emotionele moeilijkheden			
moeilijke thuissituatie	91	4.69						
moeilijkheden met aandacht/concentratie	121	6.24	216	11.13	moeilijkheden met leerhouding			
schoolmoeheid/bepaalde inzet	37	1.91						
werkhouding	31	1.60						
werktempo	27	1.39						
gedragsproblemen	118	6.08						
diagnose dyslexie	91	4.69	110	5.67	gediagnosticeerde leerstoornis			
diagnose dyscalculie	15	0.77						
diagnose NLD	4	0.21						
diagnose AD(H)D	59	3.04	93	4.79	gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis			
diagnose autisme/ASS	34	1.75						
faalangst	49	2.53	67	3.45	psychische problemen			
psychische problemen	15	0.77						
druk op het kind wegens te hoge verwachtingen	3	0.15						
moeilijkheden fijne/grove motoriek	33	1.70	36	1.86	moeilijkheden met motoriek			
diagnose dyspraxie	3	0.15						
medische problemen	25	1.29						
zwak thuismilieu	11	0.57	15	0.77	zwak thuismilieu			
weinig ondersteuning door ouders	4	0.21						
andere	54	2.78	90	4.64	andere			
jonge mentaliteit	19	0.98						
autistische kenmerken	11	0.57						
verkeerde studiemethode	6	0.31						

Uit Tabel 1 valt af te leiden dat 'leermoeilijkheden' de meest voorkomende cluster is binnen de referentiesteekproef. Indien een leerkracht zich zorgen maakt over een leerling, gaat het in bijna een derde van de gevallen (namelijk 27.12%) over leermoeilijkheden. Moeilijkheden met de Nederlandse taal vormt de grootste subgroep, op de voet gevolgd door moeilijkheden met wiskunde. De tweede meest voorkomende zorgvraag bij leerlingen van het vierde leerjaar gaat terug op socio-emotionele moeilijkheden. Inderdaad, 14.29% van de zorgvragen heeft te maken met moeilijkheden op socio-emotioneel vlak of een moeilijke thuissituatie. Deze cluster wordt gevolgd door problemen op het vlak van intellectueel functioneren (12.59%) en moeilijkheden met de leerhouding (11.14%). Vervolgens worden in 6.54% van de gevallen gedragsproblemen gemeld, achtereenvolgens gevolgd door de cluster van gediagnosticeerde leerstoornissen (6.30%), gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen (5.81%) en psychische problemen (3.63%). Medische problemen en een zwak thuismilieu staan beide voor 1.94% van de zorgvragen en tot slot maken moeilijkheden met motoriek (1.69%) de kleinste groep uit. Ongeveer zeven procent van de zorgvragen heeft betrekking op andere problemen dan deze die expliciet werden opgenomen in dit categorisatiesysteem.

Deze percentages hebben betrekking op de referentiesteekproef. Gegevens van de totale proefgroep komen in grote lijnen hiermee overeen (zie Tabel 2). De meest opvallende verschillen bij de totale proefgroep is het grotere aandeel van de cluster leermoeilijkheden (35.88% ipv 27.12%) enerzijds en het kleinere aandeel socio-emotionele moeilijkheden (11.44% tegenover 14.29%) en andere problemen dan expliciet werden opgenoemd (4.64% tegenover 7.02%) anderzijds. De volgorde qua grootte waarin de verschillende problemen voorkomen is ongeveer gelijk. Enkel wisselen bij de totale proefgroep de tweede en derde cluster (respectievelijk socio-emotionele moeilijkheden en intellectueel functioneren) onderling van plaats.

Naast de prevalentie van zorgvragen in de referentiesteekproef en de totale proefgroep, zijn we eveneens geïnteresseerd in de mate waarin de zorgvragen voorkomen in zorgklassen en niet-zorgklassen. Zorgklassen worden gedefinieerd als klassen met minstens 8 leerlingen die één (of meerdere) zorgvra(a)g(en) hebben. Onafhankelijk van de totale grootte van de klasgroep, vraagt het extra inspanningen van een leerkracht om tegemoet te komen aan zorgbehoeften van minstens 8 leerlingen of meer. De grenswaarde 8 is niet willekeurig bepaald maar werd berekend op basis van gegevens uit de SiBO-proefgroep. In een klas uit de referentiesteekproef zitten gemiddeld 17.92 leerlingen. Ongeveer 30% van de leerlingen uit deze steekproef hebben tenminste één zorgvraag. Dit percentage komt overeen met 5.4 leerlingen per klas. Tellen we hierbij de waarde van één standaarddeviatie, dan komen we op een concreet aantal van 7.3. We veronderstellen dat klassen die meer zorgleerlingen bevatten dan de waarde van één standaarddeviatie boven het gemiddelde, een zorgklas is. Aangezien we hier spreken over een aantal leerlingen ronden we dit getal af naar het volgende geheel getal, namelijk 8. Een zorgklas wordt met andere woorden omschreven als een klas met 8 of meer zorgleerlingen.

Resultaten maken duidelijk dat prevalenties in beide groepen verhoudingsgewijs gelijkaardig zijn, op enkele kleine verschillen na. Zo ligt in de groep van zorgklassen (in vergelijking met de groep niet-zorgklassen) het percentage 'diagnose dyslexie' 3% lager, worden er 2.3% meer spellingsmoeilijkheden genoemd, heeft 3% meer van de zorgvragen betrekking op moeilijkheden met taal in het algemeen en worden in 7% meer van de gevallen moeilijkheden met wiskunde gemeld.

4. Geboden oplossingen en mate van tevredenheid

In dit hoofdstuk belichten we elke zorgvraag afzonderlijk en gaan we na welke maatregelen volgens leerkrachten worden getroffen in de klas, binnen en buiten de school. Vervolgens bekijken we voor elke oplossing in welke mate leerkrachten tevreden zijn met het effect van de zorgmaatregelen op de drie niveaus. Zo kunnen we voor elk voorkomend probleem de meest zinvolle oplossing (volgens de mening van leerkrachten) achterhalen.

Opdat de conclusies veralgemeend kunnen worden naar alle Vlaamse lagere scholen, geven we in de eerste plaats de resultaten van de referentiesteekproef weer. Door de beperkte omvang van deze steekproef (44 klassen) bestaat echter het gevaar dat we niet de volledige diversiteit die er in het werkveld bestaat, in beeld brengen. Maatregelen die slechts sporadisch aan bod komen, worden immers niet opgenomen in de bespreking van de resultaten. Toch blijken enkele leerkrachten zeer tevreden te zijn over maatregelen die slechts sporadisch worden toegepast. Het kan interessant zijn voor andere scholen en leerkrachten om deze, volgens sommige leerkrachten zeer effectieve oplossingen, ook eens uit te proberen. Bovenstaand probleem zullen we ondervangen door resultaten van de totale proefgroep (die echter niet representatief is) eveneens te bekijken. Op deze manier trachten we een meer volledig beeld te geven van het geheel aan maatregelen voor zorgvragen in het vierde leerjaar.

Onderstaande tabellen geven de oplossingen per zorgvraag op verschillende niveaus (klas, school en buiten de school) en voor beide groepen weer. In de eerste kolom staat het aantal keer dat een specifieke oplossing voor een probleem vermeld wordt, met andere woorden de frequentie (F). In de tweede kolom wordt de frequentie omgerekend in een percentage ten opzichte van het geheel aan aangetroffen oplossingen voor het genoemde probleem. De derde kolom geeft aan in welke mate leerkrachten gemiddeld tevreden zijn met de gekozen oplossing. Deze gemiddelde score ligt tussen 1 (niet tevreden met de resultaten van de geboden hulp) en 3 (zeer tevreden met de resultaten van de geboden hulp). Zoals hoger vermeld, baseren we onze resultaten op de mening van leerkrachten. De resultaten geven dus aan in welke mate leerkrachten bepaalde oplossingen als effectief ervaren. Ze bevatten geen rechtstreekse meting van het effect van een maatregel. Tenslotte wordt in de vierde kolom de standaarddeviatie van de gemiddelde tevredenheidsscore aangegeven. Een hoge standaarddeviatie wijst erop dat de mate waarin leerkrachten al dan niet tevreden zijn over een specifieke oplossing, sterk uiteen loopt. Dit wil zeggen dat leerkrachten er verschillende meningen over na houden m.b.t. dit aspect. Een lage standaarddeviatie betekent dat leerkrachten een gelijkaardige mening hebben.

4.1 Zorgmaatregelen voor leermoeilijkheden

De meest voorkomende zorgvragen in het vierde leerjaar hebben betrekking op leermoeilijkheden. Naast leerlingen met een vastgestelde leerstoornis, blijken er in het vierde leerjaar veel leerlingen te zijn met leermoeilijkheden. Het verschil tussen deze en voorgaande categorie is dat we bij de laatste groep geen weet hebben van een diagnose van een leerstoornis of dat leermoeilijkheden van deze leerlingen niet ernstig of hardnekkig genoeg zijn om te spreken van een stoornis. Deze problemen worden gevat onder de noemer *leermoeilijkheden*.

De overkoepelde cluster leermoeilijkheden wordt opgesplitst in zeven aparte soorten problemen. Ten eerste zijn er moeilijkheden met taal in het algemeen (5.57%). Deze worden samen met moeilijkheden op vlak van technisch lezen (0.97%), spelling (3.63%), begrijpend lezen (een verwaarloosbare 0.48%) en problemen ten gevolge van een andere moedertaal dan Nederlands (3.45%) geclusterd onder de naam 'moeilijkheden met de Nederlandse taal'. Naast moeilijkheden met taal worden er ook veel rekenmoeilijkheden gemeld. Maar liefst 52 zorgvragen hadden betrekking op rekenmoeilijkheden. Dit komt overeen met 12.59% van het totale aantal zorgvragen. Tot slot is er een soort restcategorie met de naam 'leerproblemen'. Deze categorie beslaat 1.45% van het totaal en omvat alle problemen die met leren te maken hebben, maar waarvan we niet exact weten over welk soort moeilijkheden het gaat. De zorgvragen die we onder deze categorie plaatsten, werden te vaag en te algemeen beschreven. Indien we het percentage 'moeilijkheden met de Nederlandse

taal', 'wiskundemoeilijkheden' en 'leerproblemen' samen tellen, kunnen we besluiten dat 27.12% van de zorgvragen betrekking heeft op leermoeilijkheden.

4.1.1 Moeilijkheden met de Nederlandse taal

We bespreken achtereenvolgens zorgmaatregelen voor moeilijkheden met taal in het algemeen, moeilijkheden met technisch lezen, spellingsmoeilijkheden, moeilijkheden met begrijpend lezen en moeilijkheden als gevolg van een andere moedertaal dan het Nederlands.

4.1.1.1 Moeilijkheden met taal in het algemeen

Klasniveau

In Tabel 3 geven we de maatregelen die leerkrachten in de klas toepassen en de gemiddelde score van tevredenheid weer.

Tabel 3

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=23) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	3	11.54	2.33	0.707
Individuele aanpak door de leerkracht	12	46.15	2.58	0.669
Gebruik maken van verschillende werkvormen	2	7.69	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	6	23.08	/	/

Tabel 4

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=112) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	7	5.65	2.14	0.690
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	5	4.03	2.00	0.707
Aangepaste instructie	5	4.03	2.20	0.837
Individuele aanpak door de leerkracht	43	34.68	2.30	0.674
Gebruik maken van verschillende werkvormen	13	10.48	2.15	0.689
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	6	4.84	2.67	0.516
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	25	20.16	/	/

Indien er sprake is van algemene taalmoeilijkheden, passen leerkrachten binnen de klas voornamelijk een individuele aanpak toe op maat van het kind (46.15%). Meer concreet betekent dit dat de leerkracht geschreven teksten hardop leest voor de leerling, de helft van de woorden uit een nieuw woordpakket schrapt of individuele taalondersteuning geeft aan de leerling tijdens hoekenwerk. Met een gemiddelde tevredenheidsscore van 2.58 blijken leerkrachten hier zeer tevreden mee te zijn. Binnen de totale proefgroep (zie Tabel 4) zijn leerkrachten het meest tevreden over het effect wanneer men de leerling op een positieve manier benadert en stimuleert ($X_{Tevr} = 2.67$). Indien de hoeveelheid oefeningen/huiswerk wordt aangepast, maken leerlingen met algemene taalmoeilijkheden meer huiswerk of oefeningen dan hun klasgenoten. Bij een aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk worden de opdrachten gemakkelijker gemaakt (zie Tabel 4). Een aangepaste instructie voor leerlingen met taalmoeilijkheden slaat steeds op een uitgebreidere uitleg. Helaas geven beide tabellen ook aan dat bij ruim 20 procent van de moeilijkheden geen extra hulp wordt geboden op klasniveau.

Voor een juiste interpretatie van de resultaten is het belangrijk te weten dat leerkrachten soms een aanpak vermelden voor een specifiek probleem, zonder een mate van tevredenheid voor die aanpak te geven. Hierdoor kan het voorvallen dat de gemiddelde tevredenheidsscore met bijbehorende standaarddeviatie op basis van minder gegevens werd berekend dan het aantal keer dat een oplossing werd vermeld (F). Indien de behouden percentages van een tabel worden opgeteld, zal men meestal niet op de waarde 100 uitkomen. Dit is het gevolg van de keuze om oplossingen die slechts sporadisch voorkomen, niet op te nemen in de tabel.

Schoolniveau

Op schoolniveau voorziet men verscheidene soorten hulp om leerlingen met taalmoeilijkheden te ondersteunen.

Tabel 5

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=23) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	4	16.00	1.67	0.577
Begeleiding door een logopedist (op school)	4	16.00	2.67	0.577
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	3	12.00	2.33	1.155
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	10	40.00	/	/

Tabel 6

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=112) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	12	10.43	2.25	0.622
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	25	21.74	2.04	0.690
Begeleiding door een taalleerkracht (TNN)/taalbad	6	5.22	2.17	0.983
Begeleiding door een logopedist (op school)	9	7.83	2.57	0.535
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	4	3.48	2.33	1.155
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	43	37.39	/	/

Eén van de meest voorkomende aanpakken op schoolniveau is extra begeleiding door een taakleerkracht/zorgleerkracht. Toch is de mate van tevredenheid over deze oplossing nogal laag. Leerkrachten zijn gemiddeld genomen meer tevreden over logopedische begeleiding binnen de school van jongeren met taalmoeilijkheden ($X_{Tevr} = 2.67$). In de totale proefgroep komen we tot dezelfde conclusie. Algemeen beschouwd kunnen we stellen dat leerkrachten slechts in beperkte mate tevreden zijn over de maatregelen die op schoolniveau worden getroffen. Een opvallend resultaat is het hoge cijfer voor de categorie die aangeeft dat er geen maatregelen worden getroffen op schoolniveau (maar dit moet uiteraard gezien worden tegen de achtergrond van mate waarin de problemen binnen de klas of buiten de school aangepakt worden).

Tabel 6 maakt duidelijk dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen hulp geboden door een GOK-leerkracht, taakleerkracht/zorgleerkracht en zorgcoördinator. Qua vorm en inhoud is de geboden hulp meestal gelijkaardig. De functie-omschrijving kan echter verschillen afhankelijk van de gebruikte financiële middelen.

Buitenschoolniveau

Tabellen 7 en 8 maken duidelijk welke maatregelen men buiten de school treft om algemene taalmoeilijkheden op te vangen.

Tabel 7

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=23) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	3	13.04	2.667	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	17	73.91	/	/

Tabel 8

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met taal in het algemeen (N=112) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	14	13.46	2.14	0.864
Sterke opvolging van de ll door ouders/familieleden	5	4.81	2.40	0.894
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	78	75.00	/	/

Voor de meeste leerlingen met algemene taalmoeilijkheden vermoedt de leerkracht dat er geen ondersteuning buiten de school gezocht wordt (73.91%). Een beperkte groep leerlingen wordt geholpen door een logopedist. Toch zijn leerkrachten uit de totale proefgroep het meest tevreden over een sterke opvolging door ouders of andere familieleden ($X_{Tevr} = 2.40$ tov $X_{Tevr} = 2.14$).

4.1.1.2 Moeilijkheden met technisch lezen

Klasniveau

Tabel 9 toont aan dat volgens de mening van leerkrachten een individuele aanpak op maat van de leerling de beste en meest voorkomende maatregel is voor kinderen die moeilijkheden ondervinden bij technisch lezen.

Tabel 9

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met technisch lezen (N=4) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	2	50.00	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	25.00	/	/

Tabel 10

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met technisch lezen (N=55) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	20	28.57	2.48	0.693
Individuele aanpak door de leerkracht	17	26.98	2.56	0.512
Gebruik maken van verschillende werkvormen	5	7.94	2.25	0.500
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	11	17.46	/	/

Als we naar resultaten van de totale proefgroep (zie tabel 10) kijken, zien we meer maatregelen op klasniveau. Leerkrachten helpen leerlingen die moeilijkheden ondervinden bij technisch lezen het vaakst door hen een aangepaste hoeveelheid oefeningen en/of huiswerk te bieden (28.57%). In 18 van de 20 gevallen krijgen leerlingen extra oefeningen, waardoor ze de leerstof beter onder de knie krijgen. In twee gevallen wordt de druk bij deze leerlingen verlaagd door hen minder taken te laten afwerken. Daarnaast passen leerkrachten regelmatig een individuele aanpak op maat van het kind toe, een maatregel die naar hun mening (en de mening van leerkrachten uit de referentiesteekproef) het meest zinvol is ($X_{Tevr} = 2.56$).

Schoolniveau

In de referentiesteekproef van 44 klassen past men 5 soorten maatregelen toe bij leerlingen die moeilijkheden ondervinden met technisch lezen. Aangezien elk van deze oplossingen slechts eenmaal aan bod komt, beschikken we over te weinig gegevens om zinvolle uitspraken te doen over de mate waarin leerkrachten tevreden zijn over deze zorgmaatregelen. Daarom geven we enkel een overzicht van geboden maatregelen in de totale proefgroep.

Tabel 11

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met technisch lezen (N=55) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	9	17.31	2.88	0.354
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	8	15.38	2.38	0.518
Begeleiding door een zorgcoördinator	6	11.54	2.80	0.447
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	5	9.62	1.80	0.447
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	18	34.62	/	/

Uit Tabel 11 blijkt dat twee maatregelen worden toegepast op schoolniveau waarover de leerkrachten uitermate tevreden zijn, namelijk begeleiding door een GOK-leerkracht en begeleiding door een zorgcoördinator (resp. $X_{Tevr} = 2.88$ en $X_{Tevr} = 2.80$). Daarnaast is men ook tevreden over de ondersteuning die geboden wordt door de taakleerkracht/zorgleerkracht maar menen leerkrachten dat (klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen niet het gewenste effect opleveren ($X_{Tevr} = 1.80$).

Buitenschoolniveau

Tabel 12

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met technisch lezen (N=55) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	19	37.25	2.19	0.750
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	23	45.10	/	/

Ook op dit niveau beschikken we over te weinig resultaten van de referentiesteekproef. Leerlingen uit de totale proefgroep die moeilijkheden ondervinden met technisch lezen zoeken buiten de school vooral hulp bij een logopedist (37.25%). De leerkrachten zijn redelijk tevreden over deze vorm van ondersteuning ($X_{Tevr} = 2.19$).

4.1.1.3 Moeilijkheden met spelling

Klasniveau

Leerlingen met spellingsmoeilijkheden worden op verschillende manieren geholpen binnen de klas.

Tabel 13

Oplossingen op klasniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=15) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	3	20.00	2.67	0.577
Individuele aanpak door de leerkracht	5	33.33	2.80	0.447
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	20.00	/	/

Tabel 14

Oplossingen op klasniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=129) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepast onderwijskundig materiaal	11	7.53	2.00	1.000
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	21	14.38	2.26	0.562
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	5	3.42	2.20	0.447
Individuele aanpak door de leerkracht	46	31.51	2.49	0.601
Gebruik maken van verschillende werkvormen	11	7.53	1.88	0.641
Aangepast huiswerk/contractwerk/leerstof	8	5.48	2.57	0.535
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	27	18.49	/	/

In overeenstemming met vaak gehanteerde klasoplossingen bij de overige zorgvragen, gaat de voorkeur van leerkrachten bij spellingsmoeilijkheden eveneens uit naar een individuele aanpak op maat van het kind ($X_{Tevr} = 2.80$). Meer concreet komen deze leerlingen vaker aan bod, krijgen ze individuele begeleiding van de leerkracht of wordt een speciaal spellingsschrift aangelegd. Daarnaast zijn leerkrachten tevreden over resultaten die geboekt worden met het aanbieden van extra spellingsoefeningen. Resultaten van de totale proefgroep bevestigen deze conclusies.

Schoolniveau

Volgende tabellen geven een waaier van schooloplossingen weer.

Tabel 15

Oplossingen op schoolniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=15) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een GOK-leerkracht	3	21.43	2.00	0.000
Begeleiding door een zorgcoördinator	2	14.29	3.00	0.000
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	2	14.29	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	3	21.43	/	/

Tabel 16

Oplossingen op schoolniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=129) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een GOK-leerkracht	21	16.28	2.18	0.728
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	29	22.48	2.31	0.618
Begeleiding door een zorgcoördinator	6	4.65	2.83	0.408
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	6	4.65	2.50	0.548
(Gepland) observatie/onderzoek door CLB	6	4.65	2.00	0.707
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	11	8.53	2.00	0.943
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	35	27.13	/	/

Op schoolniveau worden veel inspanningen geleverd om leerlingen met spellingsmoeilijkheden te ondersteunen en te remediëren. De tevredenheid van leerkrachten over deze maatregelen varieert van matig tevreden (begeleiding door een GOK-leerkracht), over tevreden tot uiterst tevreden (begeleiding door een zorgcoördinator).

Tabel 16 toont aan dat er in de totale proefgroep nog andere maatregelen aan bod komen. Een aantal leerlingen met spellingsmoeilijkheden wordt sterk opgevolgd door het CLB en het zorgteam (overleg tijdens het Multi Disciplinair Overleg of kortweg MDO) zodat deze tijdig kunnen ingrijpen wanneer de spellingsmoeilijkheden te ernstig worden en zouden wijzen op een leerstoornis.

Buitenschoolniveau

Tabel 17

Oplossingen op buitenschoolniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=15) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een logopedist	6	33.33	2.83	0.408
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	2	11.11	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	5	27.78	/	/

Tabel 18

Oplossingen op buitenschoolniveau voor spellingsmoeilijkheden (N=129) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een logopedist	35	28.69	2.49	0.566
Bijles (gegeven door externe personen)	8	6.56	2.57	0.787
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	6	4.92	2.60	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	65	53.28	/	/

Heel wat leerlingen met spellingsmoeilijkheden, gemeld door leerkrachten, krijgt extra hulp buiten de school. Meestal worden zij begeleid door een logopedist maar er is ook sprake van sterke opvolging door ouders of familieleden. Dit zijn twee soorten ondersteuning waarover de leerkrachten gemiddeld genomen zeer tevreden zijn. In de totale proefgroep volgen leerlingen in iets meer dan vijf procent van de gevallen bijles gegeven door een externe persoon. Meer dan de helft van de leerlingen uit de totale proefgroep zoekt geen extra hulp voor hun spellingsmoeilijkheden buiten de school.

4.1.1.4 Moeilijkheden met begrijpend lezen

Slechts tweemaal werd 'moeilijkheden met begrijpend lezen' aangehaald als specifiek probleem in de referentiesteekproef. Dit aantal komt overeen met 0.48% van het totale aantal voorkomende moeilijkheden en is te laag om zinvolle uitspraken te doen over effectieve maatregelen op klas-, school- en buitenschoolniveau. Dit laatste geldt ook voor de totale proefgroep waar het percentage 0.26% bedroeg.

4.1.1.5 Moedertaal niet Nederlands

Klasniveau

Tabel 19

Oplossingen op klasniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=10) - referentiesteekproef.

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X	Sd
Individuele aanpak door de leerkracht	4	50.00	2.50	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	12.50	/	/

Tabel 20

Oplossingen op klasniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=67) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X	Sd
Aangepaste instructie	7	9.72	2.86	0.378
Individuele aanpak door de leerkracht	29	40.28	2.38	0.622
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	12	16.67	/	/

Indien in de klas leerlingen zitten met een andere thuistaal dan het Nederlands, voorzien leerkrachten van de referentiesteekproef veelal (50%) een individuele aanpak om tegemoet te komen aan de noden van het kind. Zo'n aanpak komt voor bij 40% uit de totale proefgroep. Gemiddeld genomen zijn leerkrachten tevreden met deze aanpak, hoewel leerkrachten van de totale proefgroep gemiddeld een hogere tevredenheid tonen over aangepaste instructies ($X_{Tevr} = 2.86$). In het geval van anderstalige kinderen wordt vaak een langer durende instructie voorzien, waarbij de leerstof of opdracht stap voor stap herhaald wordt.

Schoolniveau

Tabel 21

Oplossingen op schoolniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=10) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X	Sd
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	4	44.44	/	/

Tabel 22

Oplossingen op schoolniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=67) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een GOK-leerkracht	7	10.94	2.33	0.817
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	15	23.44	2.87	0.352
Begeleiding door een taallearkracht (TNN)/taalbad	8	12.50	2.25	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	17	26.56	/	/

Binnen de referentiesteekproef komen de genomen maatregelen te weinig voor om betrouwbare uitspraken te doen. Binnen de totale proefgroep (zie Tabel 22) worden op schoolniveau grotendeels gelijkaardige maatregelen getroffen als voor leerlingen die moeilijkheden hebben met taal in het algemeen. Volgens leerkrachten is begeleiding door een taakleerkracht of zorgleerkracht de meest voorkomende (23.44%) en tevens de meest gewaardeerde aanpak. De gemiddelde tevredenheidsscore voor deze schoolmaatregel bedraagt 2.87.

Buitenschoolniveau

Tabel 23

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=10) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X	Sd
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	7	100.00	/	/

Tabel 24

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moedertaal niet Nederlands (N=67) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X	Sd
Begeleiding door een logopedist	6	10.00	2.0	0.894

Bijles (gegeven door externe personen)	5	8.33	2.0	0.817
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	40	66.67	/	/

Gegevens van zowel de referentiesteekproef als de totale proefgroep laten zien dat leerlingen met een andere moedertaal dan Nederlands weinig ondersteuning krijgen buiten de school of dat leerkrachten geen weet hebben van dergelijke vormen van ondersteuning. De enkele leerlingen van wie leerkrachten vermelden dat ze extra hulp inschakelen, worden begeleid door een logopedist of volgen bijles. De meningen over de zinvolheid van deze maatregelen zijn echter verdeeld (*Sd.* is resp. 0.894 en 0.817). In het algemeen zijn leerkrachten slechts matig tevreden over de geboden buitenschoolse hulp.

4.1.2 Besluit moeilijkheden met de Nederlandse taal

Wat betreft de zorgmaatregelen voor kinderen die zwakke prestaties behalen voor taal, kunnen we volgende conclusies trekken:

- op klasniveau gaat de voorkeur uit naar een individuele aanpak op maat van het kind.
- op schoolniveau worden de meeste leerlingen van de totale proefgroep geholpen door een GOK-leerkracht of taakleerkracht/zorgleerkracht. Leerlingen met een andere moedertaal of met taalmoeilijkheden in het algemeen worden ook specifiek bijgewerkt door een taalleerkracht (TNN).
- Indien leerlingen (van de totale proefgroep) moeilijkheden hebben met één of ander aspect van de Nederlandse taal, schakelen ze buiten de school voornamelijk de hulp in van een logopedist.

4.1.3 Moeilijkheden met wiskunde

Klasniveau

Tabel 25

Oplossingen op klasniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=52) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	5	10.20	2.80	0.447
Aangepaste instructie	4	8.16	2.50	1.000
Individuele aanpak door de leerkracht	27	55.10	2.58	0.578
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	7	14.29	/	/

Tabel 26

Oplossingen op klasniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=291) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepast onderwijskundig materiaal	17	5.15	2.33	0.888
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	30	9.09	2.20	0.620
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	14	4.24	2.07	0.267
Aangepaste instructie	19	5.76	2.47	0.743
Begeleiding door een GOK-leerkracht	5	1.52	3.00	0.000
Begeleiding door een taaklkr/zorglkr/ambulante juf	8	2.42	2.75	0.463
Individuele aanpak door de leerkracht	135	40.91	2.43	0.586
Gebruik maken van verschillende werkvormen	22	6.67	2.30	0.657
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	8	2.42	2.50	0.926
Aangepast huiswerk/contractwerk/leerstof	11	3.33	2.90	0.316
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	37	11.21	/	/

Binnen de totale proefgroep worden er op klasniveau verschillende maatregelen getroffen om leerlingen met wiskundemoeilijkheden te helpen (zie Tabel 26). De tevredenheid van leerkrachten over deze maatregelen varieert van matig tevreden (aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk) tot uiterst tevreden (begeleiding door een GOK-leerkracht). Een individuele aanpak op maat van de leerling blijkt ook voor deze zorgvraag de meest toegepaste maatregel te zijn (40.91%). Dit geldt eveneens binnen de referentiesteekproef. Met een gemiddelde tevredenheidsscore van 2.43 lijkt deze aanpak redelijk zinvol te zijn. Toch zijn leerkrachten meer tevreden wanneer een GOK-leerkracht de leerlingen met wiskundemoeilijkheden in de klas ondersteunt ($X_{Tevr} = 3.00$). Hoewel deze gemiddelde tevredenheidsscore slechts op basis van een zeer beperkt aantal gevallen (namelijk 5) werd berekend, geeft de bijbehorende standaarddeviatie aan dat al die leerkrachten uiterst tevreden zijn over deze extra hulp in de klas. Indien de hoeveelheid oefeningen/huiswerk wordt aangepast, krijgen leerlingen met wiskundemoeilijkheden binnen de totale proefgroep

meestal (in 21 van de 30 gevallen) meer taken gezien ze nood hebben aan extra herhalingsmomenten. Wanneer de moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk wordt aangepast, krijgen de leerlingen makkelijkere oefeningen aangeboden. Aangepaste instructie heeft in alle gevallen betrekking op verlengde instructie.

Schoolniveau

Tabel 27

Oplossingen op schoolniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=52) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	5	10.64	2.60	0.548
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	8	17.02	2.00	0.756
Begeleiding door een zorgcoördinator	3	6.38	2.67	0.577
De leerling gaat voor een bepaald vak naar een ander leerjaar	3	6.38	3.00	0.000
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	8	17.02	2.63	0.744
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	17	36.17	/	/

Tabel 28

Oplossingen op schoolniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=291) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	45	16.25	2.26	0.724
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	65	23.47	2.52	0.594
Begeleiding door een zorgcoördinator	16	5.78	2.67	0.617
Begeleiding door een logopedist (op school)	8	2.89	2.17	0.753
Overleg met therapeuten	6	2.17	2.67	0.516
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	8	2.89	2.50	0.548
Begeleiding/opvolging door het CLB	6	2.17	2.20	0.837
De leerling gaat voor een bepaald vak naar een ander leerjaar	6	2.17	2.60	0.894
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	18	6.50	2.22	0.878
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	90	32.49	/	/

Het zorgbeleid blijkt sterk uitgebouwd te zijn als het gaat over maatregelen voor leerlingen met wiskundemoeilijkheden. Net zoals het geval is op klasniveau worden ook op schoolniveau diverse zorgmaatregelen aangeboden om deze leerlingen te helpen en te begeleiden. De vaakst gehanteerde aanpak is de begeleiding door de taakleerkracht/zorgleerkracht (17.02%), gevolgd door (klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen en begeleiding door een GOK-leerkracht. Gemiddeld genomen zijn leerkrachten erg tevreden over het effect dat wordt behaald wanneer de leerling wiskundelessen volgt in een ander (la-ger) leerjaar.

Buitenschoolniveau

Tabel 29

Oplossingen op buitenschoolniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=52) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	8	17.39	2.75	0.463
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	3	6.52	2.50	0.707
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	3	6.52	1.33	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	29	63.04	/	/

Tabel 30

Oplossingen op buitenschoolniveau voor wiskundemoeilijkheden (N=291) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	39	14.77	2.44	0.680
Bijles (gegeven door externe personen)	25	9.47	2.47	0.612
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	11	4.17	2.13	0.835
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	19	7.20	2.35	0.786
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	159	60.23	/	/

Buiten de school worden de meeste leerlingen met wiskundemoeilijkheden geholpen door een logopedist. In de andere gevallen wordt extra hulp geboden in de vorm van begeleiding door een gespecialiseerd centrum en sterke opvolging door ouders of familieleden, hoewel leerkrachten niet steeds tevreden zijn over de laatstgenoemde maatregel (zie Tabel 29). In de totale proefgroep komt ook het geven van bijles veel voor. Opvallend in beide tabellen is het hoge cijfer voor kinderen met wiskundemoeilijkheden waarbij geen extra maatregelen worden getroffen buiten de school. De school en in het bijzonder de klas heeft dus een belangrijke rol bij het opvolgen en hulp bieden aan kinderen met wiskundemoeilijkheden.

4.1.4 Leerproblemen

Tenslotte is er een soort restcategorie met de naam 'leerproblemen'. Deze categorie omvat alle problemen die met leren te maken hebben, maar waarvan we niet exact weten over welke soort problemen het gaat. De zorgvragen die we onder deze categorie plaatsten, werden te vaag en te algemeen beschreven.

Klasniveau

Tabel 31
Oplossingen op klasniveau voor leerproblemen (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	4	44.44	2.50	0.577
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	2	22.22	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	0	0.00	/	/

Tabel 32
Oplossingen op klasniveau voor leerproblemen (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste instructie	6	12.50	2.17	0.408
Individuele aanpak door de leerkracht	22	45.83	2.41	0.503
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	5	10.42	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	5	10.42	/	/

Op klasniveau tracht de leerkracht tegemoet te komen aan de zorgbehoeftes van deze leerlingen via een individuele aanpak. In enkele gevallen kiest men ervoor om de leerling (ook) op een positieve wijze te benaderen en te stimuleren, een aanpak waarover leerkrachten uiterst tevreden zijn. Een opvallend resultaat is dat (bijna) alle leerlingen met leerproblemen worden geholpen op klasniveau.

Schoolniveau

Tabel 33
Oplossingen op schoolniveau voor leerproblemen (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	2	22.22	2.50	0.707
Overleg met ouders	2	22.22	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	0	0.00	/	/

Tabel 34
Oplossingen op schoolniveau voor leerproblemen (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	8	18.18	1.50	0.756
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	13	29.55	2.50	0.527
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	6	13.64	2.50	0.577
Overleg met ouders	3	6.82	2.67	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	4	9.09	/	/

Resultaten van de totale proefgroep geven aan dat leerlingen met niet nader omschreven leerproblemen binnen de school voornamelijk worden begeleid door de taakleerkracht/zorgleerkracht ($F = 13$). Deze aanpak is, samen met de (klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen en met overleg met ouders, volgens leerkrachten tevens ook de meest zinvolle aanpak. In tegenstelling tot de positieve resultaten die GOK-leerkrachten bereiken bij de overige zorgvragen, zijn leerkrachten niet tevreden over deze vorm van ondersteuning wanneer het gaat over niet nader omschreven leerproblemen.

Buitenschoolniveau

Tabel 35
Oplossingen op buitenschoolniveau voor leerproblemen (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	2	33.33	1.50	0.707

Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	3	50.00	/	/
--	---	-------	---	---

Tabel 36

Oplossingen op buitenschoolniveau voor leerproblemen (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	11	28.95	2.09	0.539
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	16	42.11	/	/

Buiten de school zoeken leerlingen met niet nader omschreven leerproblemen extra hulp bij een logopedist. Leerkrachten zijn echter niet of slechts matig tevreden over het effect van deze maatregel.

4.1.5 Besluit leermoeilijkheden (taal/wiskunde/leerproblemen)

Indien we de zorgmaatregelen bekijken die voor leerlingen met leermoeilijkheden worden getroffen, kunnen we besluiten dat leerkrachten binnen de klas het vaakst kiezen voor een individuele aanpak op maat van het kind. Op schoolniveau wordt de meeste hulp geboden door de GOK-leerkracht en de taakleerkracht/zorgleerkracht, terwijl hulp buiten de schoolcontext meestal inhoudt dat leerlingen begeleid worden door een logopedist. De meeste hulp voor leerlingen met leermoeilijkheden wordt gegeven binnen de klas en de school terwijl er buiten de school minder hulp wordt gezocht.

4.2 Zorgmaatregelen voor socio-emotionele moeilijkheden

Deze cluster omvat de categorieën 'moeilijkheden op socio-emotioneel vlak' (7.51%) en 'moeilijke thuissituatie' (6.78%). De eerste categorie heeft voornamelijk betrekking op pesters maar anderzijds ook op leerlingen die gepest worden en hiervan negatieve emotionele gevolgen van ondervinden. Onder een moeilijke thuissituatie verstaan we gezinnen met gescheiden ouders, nieuw samengestelde gezinnen met problemen of gezinnen waarvan de ouders in een moeizame echtscheidingsprocedure verwickeld zijn. Verder heeft deze categorie betrekking op gezinnen waarvan een ouder overleden is, kinderen tijdelijk uit huis geplaatst zijn of waarin er veel ruzie wordt gemaakt. Beide categorieën samen maken 14.29% van het totaal aan zorgvragen uit.

4.2.1 Moeilijkheden op socio-emotioneel vlak

Klasniveau

Leerkrachten ondernemen allerhande maatregelen om jongeren met socio-emotionele moeilijkheden op te vangen en te begeleiden.

Tabel 37

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=31) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	9	28.13	2.33	0.500
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	4	12.50	2.25	0.500
Leerkracht heeft gesprekken met de ouders/heen-en-weerschrift	4	12.50	2.00	1.155
Maatregelen i.v.m. sociale vaardigheden	2	6.25	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	9.38	/	/

Tabel 38

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=131) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas	6	4.41	2.00	0.707
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	8	5.88	2.13	0.641
Gedragkaart/belonings- of strafstelsel/goedgevoel-schriftje	6	4.41	2.20	0.447
Individuele aanpak door de leerkracht	38	27.94	2.30	0.520
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	21	15.44	2.33	0.577
Leerkracht heeft gesprekken met de ouders/heen-en-weerschrift	8	5.88	2.00	1.069
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	11	8.09	2.36	0.809
Maatregelen i.v.m. sociale vaardigheden	10	7.35	2.20	0.633

Zoals bij vele andere zorgvragen, blijkt een individuele aanpak op maat van het kind de meest toegepaste oplossing. De gemiddelde tevredenheidsscore voor deze maatregel ($X_{Tevr} = 2.33$) ligt iets lager dan de tevredenheidsscore van de oplossing waarbij leerkrachten specifieke maatregelen treffen in verband met sociale vaardigheden zoals een klasgesprek voeren of sociale vaardigheden inoefenen aan de hand van een rollenspel. Gemiddeld genomen zijn leerkrachten tevreden over de oplossingen die ze aanbieden in de klas.

Schoolniveau

Tabel 39

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=31) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een zorgcoördinator	4	13.33	2.00	0.817
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	10	33.33	/	/

Tabel 40

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=131) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	5	3.97	2.40	0.548
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	11	8.73	2.40	0.516
Begeleiding door een zorgcoördinator	12	9.52	1.78	0.667
Overleg met ouders	11	8.73	2.33	0.866
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	14	11.11	2.10	0.738
Begeleiding/opvolging door het CLB	8	6.35	2.67	0.516
Gesprekken met een vertrouwenspersoon	5	3.97	2.60	0.548
Schoolteam heeft aandacht voor het probleem	6	4.76	2.40	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	44	34.92	/	/

Beide tabellen geven weer dat voor ongeveer 33% van de leerlingen met socio-emotionele moeilijkheden geen maatregelen worden getroffen op schoolniveau. Dit percentage is ongeveer even hoog als bij leergereleerde moeilijkheden. Van de specifieke acties die scholen voor leerlingen met socio-emotionele moeilijkheden ondernemen, blijkt overleg tijdens het MDO het meeste voor te komen (zie Tabel 40). Leerkrachten zijn minder tevreden over begeleiding door de zorgcoördinator als extra hulp ($X_{Tevr} = 1.78$) maar merken een positief effect van de overige maatregelen. De gemiddelde tevredenheidsscores variëren van tevreden ($X_{Tevr} = 2.10$) tot zeer tevreden ($X_{Tevr} = 2.67$). Cijfers geven aan dat leerkrachten begeleiding of opvolging door het CLB en gesprekken met een vertrouwenspersoon de meest zinvolle schooloplossingen vinden voor leerlingen met socio-emotionele moeilijkheden.

Buitenschoolniveau

Tabel 41

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=31) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	4	14.29	1.00	0.000
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	3	10.71	2.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	16	57.14	/	/

Tabel 42

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden op socio-emotioneel vlak (N=131) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	8	7.14	1.88	0.991
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	12	10.71	2.18	0.751
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	5	4.46	2.00	0.000
Sterke opvolging van de ll door ouders/familieleden	7	6.25	1.83	0.983
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	74	66.07	/	/

Bij het merendeel van de jongeren met socio-emotionele moeilijkheden vermoedt de leerkracht dat ze geen hulp buiten de school krijgen. Twaalf jongeren worden wel begeleid door een psycholoog/psychiater, een zorgmaatregel waarover leerkrachten (van de totale proefgroep) gemiddeld gezien het meest tevreden zijn. Leerkrachten zijn matig tevreden over de geboden hulp door een gespecialiseerd centrum ($X_{Tevr} = 2.00$) en zijn niet tevreden over een sterke opvolging door ouders/familieleden ($X_{Tevr} = 1.83$). Volgens leerkrachten van de referentiesteekproef (zie Tabel 41) worden de meeste leerlingen ondersteund binnen een logopedisch centrum, maar deze ondersteuning blijkt voor leerlingen met socio-emotionele moeilijkheden niet

zinnig te zijn. Dit is te begrijpen aangezien logopedische hulp voornamelijk gericht is op remediëring van schoolse vaardigheden en dit niet gelinkt is aan het versterken van de sociale en emotionele ontwikkeling. Het feit dat logopedische hulp hier wordt genoemd als maatregel, valt te verklaren doordat leerlingen als gevolg van socio-emotionele moeilijkheden hun aandacht soms moeilijk kunnen richten op schoolse vakken en hierdoor een achterstand opbouwen.

4.2.2 Moeilijke thuissituatie

Klasniveau

Tabel 43

Oplossingen op klasniveau voor moeilijke thuissituatie (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas	3	11.54	2.33	0.577
Individuele aanpak door de leerkracht	3	11.54	3.00	0.000
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	5	19.23	2.00	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	5	19.23	/	/

Tabel 44

Oplossingen op klasniveau voor moeilijke thuissituatie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas				
Individuele aanpak door de leerkracht	13	18.84	2.54	0.660
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	13	18.84	2.46	0.660
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	12	17.39	2.46	0.688
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	22	31.88	/	/

Een kleine zeven procent van alle zorgvragen in het vierde leerjaar heeft te maken met een moeilijke thuissituatie zoals gezinnen waarvan de ouders gescheiden zijn of één van beide ouders is overleden, gezinnen waarvan kinderen tijdelijk uit huis worden geplaatst of waar men regelmatig ruzie maakt. Leerkrachten trachten de desbetreffende leerlingen in de klas op te vangen door hen op een positieve manier te benaderen of een individuele aanpak op maat te bieden (o.a. via een striktere opvolging van leervakken, leerlingen remediëren tijdens hoekenwerk of leerlingen regelmatig zelfstandig laten werken). Ook voor dit probleem zijn leerkrachten het meest tevreden met een individuele aanpak ($X_{Tevr} = 3.00$).

Schoolniveau

Zoals Tabel 46 aangeeft, treft men op schoolniveau verscheidene maatregelen om tegemoet te komen aan de noden van leerlingen met een moeilijke thuissituatie.

Tabel 45

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijke thuissituatie (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	2	8.70	2.00	1.414
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	8	34.78	2.63	0.517
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	5	21.74	/	/

Tabel 46

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijke thuissituatie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	6	6.59	2.50	0.548
Begeleiding door de taalkr/zorgkr	10	10.99	2.33	0.707
Overleg met ouders	6	6.59	2.00	1.155
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	8	8.79	2.40	0.894
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	10	10.99	2.60	0.516
Gesprekken met een vertrouwenspersoon	6	6.59	2.50	0.548
Positieve feedback/bekrachtiging door het schoolteam	5	5.49	2.80	0.477
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	25	27.47	/	/

Aangezien de gemiddelde tevredenheidsscores variëren tussen 2.00 en 2.80, kan men concluderen dat leerkrachten over het algemeen tevreden zijn over de getroffen zorgmaatregelen. Overleg met ouders zou volgens hen het minst effect hebben (hoewel de meningen hierover sterk uiteenlopen) terwijl positieve feedback aan de leerling door het schoolteam als de meest zinvolle maatregel wordt beschouwd. De meest voor-

komende maatregelen zijn 'begeleiding door de taakleerkracht/zorgleerkracht' en '(klasoverschrijdende) niveaugroepen/ differentiatiegroepen'. Inhoudelijk gezien kunnen we ons vragen stellen bij deze maatregelen aangezien we bij deze problematiek eerder emotioneel ondersteunende dan remediërende hulp verwachten. Een mogelijke verklaring kan zijn dat er aanverwante schoolse problemen optreden als gevolg van het feit dat leerlingen zich sociaal en/of emotioneel niet goed in hun vel voelen, en dat de hulp daarop gericht wordt.

Buitenschoolniveau

Tabel 47

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijke thuissituatie (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	5	23.81	1.80	0.837
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	3	14.29	/	/
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	10	47.62	/	/

Tabel 48

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijke thuissituatie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	6	7.89	1.80	0.837
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	6	7.89	1.33	0.577
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	5	6.58	1.40	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	52	68.42	/	/

In ongeveer de helft van de gevallen heeft de leerkracht geen weet van maatregelen genomen buiten de school. De enkele leerlingen die wel extra hulp krijgen, worden begeleid door een logopedist, psycholoog/psychiater of door een gespecialiseerd centrum. Leerkrachten zijn helaas niet tevreden over de geboden hulp. De gemiddelde tevredenheidsscores variëren van 1.33 tot 1.80 (zie Tabel 48).

4.2.3 Besluit socio-emotionele moeilijkheden

De zorgmaatregelen die toegepast worden voor leerlingen met moeilijkheden op socio-emotioneel vlak en leerlingen met een moeilijke thuissituatie, overlappen in grote mate. Aangezien kinderen met een moeilijke thuissituatie in vele gevallen ook gevolgen ondervinden op socio-emotioneel vlak en beide subgroepen qua inhoud dus nauw bij elkaar aansluiten, zijn deze overeenkomsten verklaarbaar. Op klasniveau bieden de leerkrachten een individuele aanpak op maat van de leerling en voeren zij regelmatig gesprekken met de leerlingen. Daarnaast benaderen zij de leerlingen op een positieve manier en trachten ze hen aan te moedigen. Deze maatregelen zijn voornamelijk gericht op het verhogen van het welbevinden van leerlingen en het versterken van hun zelfbeeld.

Voor leerlingen met moeilijkheden op socio-emotioneel vlak worden in de klas nog andere, specifieke aanpakken gehanteerd. Op schoolniveau bestaan geen gemeenschappelijke maatregelen voor de twee zorgvragen die betrekking hebben op socio-emotionele moeilijkheden. Buiten de school zoekt men voornamelijk hulp bij een psycholoog/psychiater of een gespecialiseerd centrum, maar vaak is er geen hulp waar de leerkracht weet van heeft.

4.3 Zorgmaatregelen voor moeilijkheden op vlak van intellectueel functioneren

De derde cluster omvat leerlingen die volgens leerkrachten problemen hebben op intellectueel vlak. Enerzijds gaat het om leerlingen die omwille van een zwakgemiddelde tot zwakke intelligentie over een beperkt inzicht beschikken en die in het algemeen zwak presteren. Anderzijds gaat het om leerlingen die om allerlei redenen zoals ziekte, beperkte inzet of moeilijkheden met een specifiek vak, een leerachterstand hebben opgelopen. Indien we deze twee groepen clusteren, stellen we vast dat er bij 11.62% van de zorgvragen een leerachterstand wordt gemeld. Toch mogen we binnen deze derde cluster niet enkel focussen op leerlingen met een leerachterstand. De laatste jaren gaat de aandacht ook steeds meer uit naar leerlingen met een leervoorsprong. Men is er nog vaak van overtuigd dat hoogbegaafde kinderen of leerlingen met een leervoorsprong

sprong het gemakkelijk hebben op school en steeds goed scoren voor schoolse vaardigheden. Helaas blijkt deze redenering niet steeds op te gaan. Uit resultaten van het zorginterview blijkt dat bij vier leerlingen (= 0.97%) sprake was van extra zorgen ten gevolge van hoogbegaafdheid of een leervoorsprong. Als we een uitspraak willen doen over het percentage problemen dat betrekking heeft op intellectuele vaardigheden, dus zowel leerlingen met een leerachterstand als een -voorsprong, zien we dat deze cluster 12.59% van het totaal uitmaakt.

4.3.1 Leerachterstand

Klasniveau

Tabel 49

Oplissingen op klasniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=35) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste instructie (meer)	5	9.80	2.20	1.095
Hulp van (mede)leerling(en)	2	3.92	3.00	0.000
Duidelijke regels stellen of afspraken maken	2	3.92	2.50	/
Individuele aanpak door de leerkracht	19	37.25	2.55	0.611
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	3	5.88	2.00	/
Gebruik maken van verschillende werkvormen	3	5.88	2.00	0.000
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	3	5.88	2.50	0.707
Andere	2	3.92	3.00	0.000
Aangepast huiswerk/contractwerk/leerstof	2	3.92	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	5	9.80	/	/

Tabel 50

Oplissingen op klasniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=153) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepast onderwijskundig materiaal	9	3.54	2.44	0.727
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	19	7.48	2.11	0.658
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	13	5.12	2.35	0.658
Aangepaste plaats in de klas	5	1.97	2.00	1.000
Aangepaste instructie	13	5.12	2.26	0.862
Hulp van (mede)leerling(en)	9	3.54	2.56	0.527
Begeleiding door een GOK-leerkracht	7	2.76	2.71	0.488
Begeleiding door taaklkr/zorglkr	5	1.97	2.00	0.000
Duidelijke regels stellen of afspraken maken	2	0.79	2.50	0.707
Individuele aanpak door de leerkracht	99	38.98	2.30	0.618
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	5	1.97	2.00	0.000
Gebruik maken van verschillende werkvormen	6	2.36	1.83	0.408
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	12	4.72	2.02	0.626
Andere	4	1.57	3.00	0.000
Aangepast huiswerk/contractwerk/leerstof	15	5.91	2.43	0.515
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	26	10.24	/	/

Voor algemeen zwakke leerlingen worden tal van maatregelen getroffen binnen de klas. Zo krijgen zij onder andere uitgebreidere instructie, wordt de hulp van medeleerlingen ingeschakeld, voert de leerkracht gesprekken met de leerling of probeert hij/zij de leerling op een positieve manier te benaderen. Als we de gemiddelde tevredenheidsscores van de referentiesteekproef bekijken, merken we op dat leerkrachten matig tevreden tot uiterst tevreden zijn over de geboden hulp. In de referentiesteekproef blijken hulp van medeleerlingen en een 'andere aanpak dan reeds vernoemd' volgens leerkrachten het meest zinvol te zijn. Daartegenover staat een matige tevredenheidsscore voor het voeren van gesprekken met de leerling en het toepassen van verschillende werkvormen. De meest toegepaste zorgmaatregel is een individuele aanpak op maat van de leerling. Deze conclusie wordt bevestigd door resultaten van de totale proefgroep.

Wat opvalt in beide tabellen is de maximum tevredenheidsscore voor 'andere' zorgmaatregelen dan deze die in de tabellen worden opgesomd. Voorbeelden hiervan zijn de begeleiding van een leerling met een mentale beperking in het kader van inclusief onderwijs, het opstellen van een individueel leertraject met aangepaste doelstellingen en verwachtingen of een snelle beslissing doorheen het schooljaar dat de leerling het jaar zal moeten overdoen. Hoewel deze maatregelen slechts sporadisch worden toegepast in de praktijk, zijn ze volgens de leerkrachten zeer zinvol ($X_{Tevr} = 3.00$).

Binnen de totale proefgroep (zie Tabel 50) merken we enkele bijkomende zorgmaatregelen op zoals het aanbieden van aangepast onderwijskundig materiaal, een aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk (meestal krijgen de leerlingen minder opdrachten) en een verlaagde moeilijkheidsgraad van oefeningen en

huiswerk. Meestal zitten deze leerlingen vooraan, kortbij de leerkracht en worden zij extra begeleid door een GOK-leerkracht of taakleerkracht.

Schoolniveau

Tabel 51

Oplossingen op schoolniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=35) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door GON-leerkracht	2	4.55	2.50	0.707
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	9	20.45	2.22	0.441
Begeleiding door een zorgcoördinator	3	6.82	3.00	0.000
Begeleiding door een logopedist	2	4.55	1.00	/
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	3	6.82	2.00	0.000
(Gepland) observatie/onderzoek door het CLB	3	6.82	3.00	/
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	7	15.91	1.86	0.690
Andere	3	6.82	2.33	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	8	18.18	/	/

Tabel 52

Oplossingen op schoolniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=153) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door GON-leerkracht	4	1.85	2.75	0.500
Begeleiding door een GOK-leerkracht	25	11.57	2.25	0.611
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	35	16.20	2.44	0.614
Begeleiding door een zorgcoördinator	14	6.48	2.39	0.765
Begeleiding door een logopedist	6	2.78	2.22	1.109
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	13	6.02	1.85	0.376
Begeleiding/opvolging door het CLB	7	3.24	2.00	0.913
(Gepland) observatie/onderzoek door het CLB	7	3.24	2.57	0.584
De leerling gaat voor een bepaald vak naar een ander leerjaar	8	3.70	3.00	0.000
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	16	7.41	2.13	0.643
Andere (vb....)	6	2.78	2.50	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	66	30.56	/	/

Op schoolniveau merken we dat er, net zoals bij de begeleiding van leerlingen met socio-emotionele moeilijkheden, een belangrijke rol is weggelegd voor het CLB (Centrum voor Leerling Begeleiding) en het zorgteam van de school. Naast maatregelen die sterk gericht zijn op remediëring, heeft een beperkt deel van de zorgmaatregelen voor algemeen zwakke leerlingen ook te maken met opvolging en diagnosestelling. Zo worden zorgleerlingen besproken tijdens het MDO, worden ze begeleid en opgevolgd door het CLB en voert de CLB-medewerker een observatie of onderzoek uit indien nodig. Toch is ook bij deze problematiek de begeleiding door een taakleerkracht/zorgleerkracht de meest voorkomende aanpak op schoolniveau. Leerkrachten van beide proefgroepen zijn echter erg tevreden over de schoolaanpak wanneer algemeen zwakke leerlingen geobserveerd of onderzocht worden door de CLB-medewerker evenals over de begeleiding door een GON-leerkracht. In de totale proefgroep wordt ook het volgen van een bepaald vak in een ander leerjaar positief beoordeeld.

Buitenschoolniveau

Tabel 53

Oplossingen op buitenschoolniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=35) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	10	22.73	2.84	0.447
Medicamenteuze behandeling	2	4.55	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	24	54.55	/	/

Tabel 54

Oplossingen op buitenschoolniveau voor algemeen zwakke leerlingen (N=153) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	33	16.42	2.18	0.865
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	5	2.49	2.60	0.707
Bijles (gegeven door externe personen)	8	3.98	2.25	1.000
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	6	2.99	2.00	0.894
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	14	6.97	2.91	0.293
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	123	61.19	/	/

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat meer dan de helft van algemeen zwakke leerlingen geen extra ondersteuning krijgt buiten de school of dat de leerkracht er geen weet van heeft. Het feit dat extra hulp weinig zinvol is en dat kosten voor buitenschoolse hulp vaak hoog oplopen, vormen een mogelijke verklaring. Leerlingen die wel geholpen worden buiten de school, komen meestal bij een logopedist terecht. Leerkrachten van de totale proefgroep geven aan dat ze uiterst tevreden zijn over een sterke opvolging van algemeen zwakke leerlingen door ouders en familieleden ($X_{Tevr} = 2.91$).

4.3.2 Hoogbegaafdheid

Klasniveau

Tabel 55

Oplossingen op klasniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=4) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	2	33.33	2.50	0.707
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	2	33.33	2.50	/
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	16.67	/	/

Tabel 56

Oplossingen op klasniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=28) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	9	26.47	2.51	0.535
Aangepaste moeilijkheidsgraad van oefeningen/huiswerk	15	44.12	2.57	0.514
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	2	5.88	/	/

Om tegemoet te komen aan de noden van leerlingen met een leervoorsprong, geven leerkrachten meestal moeilijkere oefeningen en huiswerk (44.12% in de totale proefgroep), een maatregel waarover ze gemiddeld genomen zeer tevreden zijn. Indien de hoeveelheid oefeningen/huiswerk wordt aangepast, krijgen deze leerlingen meer (en andere) opdrachten aangeboden.

Schoolniveau

Tabel 57

Oplossingen op schoolniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=4) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	2	50.00	/	/

Tabel 58

Oplossingen op schoolniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=28) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	11	37.93	2.82	0.405
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	8	27.59	/	/

Deze tabel toont aan dat de begeleiding van leerlingen met een leervoorsprong op schoolniveau voornamelijk bestaat in ondersteuning in niveaugroepen of differentiatiegroepen (zie Tabel 58). De gemiddelde tevredenheidsscore van deze zorgmaatregel bedraagt 2.82.

Buitenschoolniveau

Tabel 59

Oplossingen op buitenschoolniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=4) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	3	60.00	/	/

Tabel 60

Oplossingen op buitenschoolniveau voor hoogbegaafde leerlingen of leerlingen met een leervoorsprong (N=28) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	22	75.86	/	/

Op buitenschoolniveau is er geen enkele maatregel die voldoende vaak wordt aangehaald om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de mate van tevredenheid. Bovenstaande tabel toont aan dat de meeste leerlingen met een leervoorsprong geen extra begeleiding krijgen buiten de school om. Enerzijds valt dit resultaat te verklaren door het feit dat zowel hoogbegaafde leerlingen als leerlingen met een leervoorsprong zijn opgenomen in deze categorie. Leerlingen die goed scoren voor schoolse vaardigheden hebben meestal geen nood aan extra (schoolse) ondersteuning. Anderzijds blijkt uit praktijkervaringen dat hoogbegaafde kinderen vaak gebaat zijn bij extra begeleiding op het vlak van leren studeren, het aanleren van een goede werkhouding, leren omgaan met vormen van onrechtvaardigheid en dergelijke meer. Op basis van deze gegevens verwachtten we toch een hogere frequentie van zorgmaatregelen op buitenschoolniveau.

4.3.3 Besluit intellectueel functioneren

Als men spreekt over het intellectueel functioneren, wordt een onderscheid gemaakt tussen leerlingen met een leerachterstand en die met een leervoorsprong. Dit onderscheid vinden we terug in de getroffen maatregelen op de drie niveaus. Leerlingen met een leerachterstand worden binnen de klas voornamelijk geholpen door een individuele aanpak door de leerkracht. Daarnaast passen leerkrachten de moeilijkheidsgraad en hoeveelheid van oefeningen/huiswerk vaak aan, maatregelen die ook worden toegepast voor leerlingen met een leervoorsprong maar dan in de omgekeerde richting (gemakkelijkere en minder oefeningen versus moeilijkerere en meer oefeningen).

Op schoolniveau worden leerlingen met een achterstand voornamelijk begeleid door de taakleerkracht/zorgleerkracht terwijl leerlingen met een leervoorsprong begeleid worden in niveaugroepen of differentiatiegroepen.

Buiten de school om worden leerlingen met een leerachterstand voornamelijk ondersteund door een logopedist. De meeste leerlingen met een leervoorsprong krijgen geen extra begeleiding buiten de school ofwel zijn leerkrachten er niet van op de hoogte.

4.4 Zorgmaatregelen voor moeilijkheden met de leerhouding

Ruim tien procent (11.14%) van de zorgvragen handelt over moeilijkheden met de leerhouding. Hieronder verstaan we moeilijkheden op vlak van 'werkhouding' (1.69%), 'werktempo' (1.21%), moeilijkheden met 'aandacht en concentratie' (6.78%) en 'schoolmoeheid/bepaalde inzet' (1.45%). Binnen deze cluster valt voornamelijk het hoge percentage kinderen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden op.

4.4.1 Moeilijkheden met aandacht/concentratie

Onder deze categorie vallen leerlingen die druk gedrag vertonen, moeilijkheden hebben om hun aandacht bij de les te houden en kinderen die kenmerken van AD(H)D vertonen maar geen vastgestelde diagnose hebben.

Klasniveau

Tabel 61

Oplossingen op klasniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	4	13.33	2.75	0.500
Gedragkaart/belonings- of strafsysteem/goedgevoel-schriftje	2	6.67	2.00	0.000
Individuele aanpak door de leerkracht	11	36.67	2.55	0.688
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	4	13.33	/	/

Tabel 62

Oplossingen op klasniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=121) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	14	10.07	2.21	0.579
Aangepaste plaats in de klas	9	6.47	2.11	0.782
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	7	5.04	1.83	0.753
Gedragkaart/belonings- of strafsysteem/goedgevoel-schriftje	7	5.04	1.86	0.690
Individuele aanpak door de leerkracht	58	41.73	2.39	0.620
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	10	7.19	2.10	0.568
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	18	12.95	/	/

Leerlingen die onder deze subgroep vallen hebben net als kinderen met AD(H)D aandacht- en concentratiemoeilijkheden. Toch werden deze leerlingen niet opgenomen onder de categorie van gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen daar de diagnose bij deze leerlingen (nog) niet werd gesteld of de leerkracht er geen weet van had. Uit de gegevens van de totale proefgroep (Tabel 62) blijkt dat leerkrachten velerlei maatregelen toepassen om leerlingen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden in de klas te helpen. Een individuele aanpak op maat van het kind is volgens leerkrachten de meest voorkomende (41.73%) en tevens ook meest effectieve maatregel ($X_{Tevr} = 2.39$). De gemiddelde tevredenheidsscore voor de overige oplossingen varieert van 1.83 tot 2.21. Indien leerkrachten ervoor kiezen om de hoeveelheid oefeningen en huiswerk aan te passen, wordt de hoeveelheid in 11 van de 14 gevallen verhoogd. In de referentiesteekproef is een individuele aanpak eveneens de meest voorkomende zorgmaatregel hoewel leerkrachten uit deze steekproef het meest tevreden zijn over een aangepaste hoeveelheid oefeningen en huiswerk.

Schoolniveau

Tabel 63

Oplossingen op schoolniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	2	7.14	2.00	0.707
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	6	21.43	2.00	0.894
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	12	42.86	/	/

Tabel 64

Oplossingen op schoolniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=121) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	5	4.17	2.60	0.548
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	13	10.83	2.23	0.599
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	10	8.33	2.11	0.782
(Gepland) observatie/onderzoek door het CLB	8	6.67	2.43	0.535
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	12	10.00	2.00	0.853
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	54	45.00	/	/

Uit Tabel 64 blijkt dat leerkrachten zeer tevreden zijn over de extra begeleiding door de GOK-leerkracht ($X_{Tevr} = 2.60$). De inhoud van deze begeleiding heeft betrekking op het herhalen van leerstof die leerlingen omwille van een beperkte aandacht in de klas gemist hebben. Leerlingen met een beperkte aandacht en concentratie worden op schoolniveau het vaakst geholpen door de taakleerkracht/zorgleerkracht ($F = 13$). De gemiddelde tevredenheidsscore van leerkrachten voor deze maatregel ligt iets lager dan de tevredenheidsscore voor begeleiding door de GOK-leerkracht. Soms worden ook niveaugroepen georganiseerd waarin men de leerlingen op hun eigen niveau kan begeleiden. Leerkrachten zijn matig tevreden over deze vorm van hulp ($X_{Tevr} = 2.00$).

Buitenschoolniveau

Tabel 65

Oplossingen op buitenschoolniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=28) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	3	11.11	3.00	
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	2	7.41	2.00	
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	18	66.67	/	/

Tabel 66

Oplossingen op buitenschoolniveau voor aandacht- en concentratiemoeilijkheden (N=121) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	11	9.09	2.56	0.727
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	5	4.13	2.00	0.817
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	6	4.96	2.17	0.753
Medicamenteuze behandeling	6	4.96	2.33	0.817
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	80	66.12	/	/

Omwille van een beperkte aandacht in de klas missen leerlingen vaak een deel van de leerstof. Om deze leerstofachterstand weg te werken, schakelen enkele leerlingen (ongeveer 10% in beide proefgroepen) de hulp in van een logopedist. Leerkrachten zijn zeer tevreden over het effect van deze begeleiding. Een andere specifieke zorgmaatregel toegepast bij dit probleem is een medicamenteuze behandeling (zie Tabel 66). Rilatine® en omega-3-vetzuren worden vaak voorgeschreven bij kinderen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden. Het merendeel van de leerlingen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden (66%) krijgt geen extra hulp buiten de school of de leerkracht heeft geen weet van hulp buiten de school.

4.4.2 Schoolmoeheid/beperkte inzet

Leerlingen die tot deze categorie gerekend worden, zijn leerlingen die niet graag naar school gaan en weinig interesse hebben voor schoolse vaardigheden zoals lezen, rekenen, schrijven of muzische vorming. De motivatie is vaak erg laag waardoor een beperkte inzet of een verkeerde leerattitude kan ontstaan.

Klasniveau

Tabel 67

Oplossingen op klasniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	2	28.57	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	2	28.57	/	/

Tabel 68

Oplossingen op klasniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	15	39.47	2.14	0.770
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	8	21.05	1.88	0.835
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	9	23.68	/	/

Voor kinderen die tekenen van schoolmoeheid of een beperkte inzet in de klas vertonen, zoeken leerkrachten in de meeste gevallen heil in een individuele aanpak op maat van het kind. Met een gemiddelde tevredenheidsscore van 2.14 (in de totale proefgroep) lijken leerkrachten redelijk tevreden te zijn over deze aanpak. Leerkrachten van de referentiesteekproef zijn uiterst tevreden met deze zorgmaatregel. Enkele leerkrachten proberen hun leerlingen te motiveren door hen op een positieve manier te benaderen en te stimuleren. De gemiddelde tevredenheidsscore voor deze aanpak ligt echter redelijk laag ($X_{Tevr} = 1.88$) en de bijbehorende standaarddeviatie ($Sd_{Tevr} = 0.835$) toont aan dat de meningen van leerkrachten uiteenlopend zijn en dat deze aanpak soms als zinvol ervaren wordt en soms niet.

Schoolniveau

Tabel 69
oplossingen op schoolniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	5	71.43	/	/

Tabel 70
oplossingen op schoolniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	21	72.41	/	/

Op schoolniveau worden geen specifieke zorgmaatregelen getroffen voor leerlingen die tekenen van schoolmoeheid vertonen of zich slechts in beperkte mate inzetten in de klas.

Buitenschoolniveau

Tabel 71
Oplossingen op buitenschoolniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=6) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	5	83.33	/	/

Tabel 72
Oplossingen op buitenschoolniveau voor schoolmoeheid en beperkte inzet (N=37) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	5	13.89	2.20	0.837
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	26	72.22	/	/

Leerlingen die schoolmoe zijn, trachten op allerlei manieren (zoals attesten en briefjes van vermoeidheid en ziekte) de school te mijden en missen zo regelmatig belangrijke lessen. Ook leerlingen die slechts een beperkte inzet vertonen in de klas missen bepaalde leerstofonderdelen en lopen hierdoor het risico een leerachterstand op te lopen. Om deze leerachterstand weg te werken roepen de ouders van enkele leerlingen in de totale proefgroep de hulp in van een logopedist ($F = 5$). In de meeste gevallen heeft de leerkracht echter geen weet van hulp buiten de school.

4.4.3 Werkhouding

Werkhoudingsmoeilijkheden hebben te maken met moeilijkheden op vlak van orde en netheid enerzijds en moeilijkheden met de zelfsturing anderzijds. Kinderen werken te snel en onnauwkeurig of voeren de stappen van een goede zelfinstructiemethode (wat/hoe/doe/nakijken) niet juist (of helemaal niet) uit.

Klasniveau

Tabel 73
Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=7) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	2	28.57	1.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	14.29	/	/

Tabel 74
Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=31) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	12	35.29	1.50	0.522
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	8.82	/	/

Een beperkt percentage van de zorgvragen (1.69%) heeft betrekking op moeilijkheden met de werkhouding. Op klasniveau tracht de leerkracht aan deze moeilijkheden te werken via een individuele aanpak. Voorbeelden van concrete acties zijn: de aandacht van leerlingen erbij halen tijdens instructiemomenten, controleren of leerlingen meteen zelfstandig aan het werk gaan en indien niet zo hen op weg helpen, leerlingen motiveren om door te werken en nadien zijn/haar eigen werk te controleren. Toch blijkt uit de bevraging dat

leerkrachten niet tevreden zijn over de geboden aanpak. De gemiddelde tevredenheidsscore bedraagt immers 1.00 in de referentiesteekproef en 1.50 in de totale proefgroep.

Schoolniveau

Tabel 75

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=7) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	3	42.86	/	/

Tabel 76

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=31) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	16	50.00	/	/

Op schoolniveau worden geen specifieke maatregelen genomen om de werkhouding van leerlingen te verbeteren.

Buitenschoolniveau

Tabel 77

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=7) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	3	50.00	/	/

Tabel 78

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met werkhouding (N=31) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	22	70.97	/	/

Leerlingen met een werkhoudingsprobleem zoeken nauwelijks hulp buiten de school of leerkrachten zijn hiervan niet op de hoogte. Op buitenschoolniveau is er geen enkele maatregel die voldoende vaak wordt aangehaald om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de mate van tevredenheid. Globaal gezien kunnen we stellen dat dit een zorgvraag is met een weinig systematische aanpak en op dit moment zonder echte oplossingen die als zinvol worden ervaren.

4.4.4 Werktempo

Leerlingen die problemen vertonen op vlak van werktempo werken meestal te traag waardoor ze de uitleg of de oefeningen niet kunnen volgen en zo stukken van de les missen.

Klasniveau

Tabel 79

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=5) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	2	33.33	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	50.00	/	/

Tabel 80

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=27) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	9	31.03	2.67	0.500
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	6	20.69	/	/

Indien leerlingen moeite hebben met het werktempo, houdt dit meestal in dat hun tempo te laag ligt waardoor hun werk niet tijdig afgeraakt. Dit kan onder andere een gevolg zijn van concentratiemoeilijkheden, beperkte interesse in de leerstof, een te hoge moeilijkheidsgraad of een fysieke beperking. Leerkrachten proberen het werktempo op te drijven via een individuele aanpak of nemen andere maatregelen (zoals het inperken van de hoeveelheid oefeningen) zodat de leerlingen hun werk tijdig kunnen afronden. Gemiddeld

genomen zijn leerkrachten zeer tevreden met deze zorgmaatregel (respectievelijk $X_{Tevr} = 3.00$ voor de referentiesteekproef en $X_{Tevr} = 2.67$ voor de totale proefgroep).

Schoolniveau

Tabel 81

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=5) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	3	60.00	/	/

Tabel 82

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=27) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	11	50.00	/	/

Beide tabellen tonen aan dat er geen speciale maatregelen worden getroffen op schoolniveau om het werktempo van leerlingen op te krikken.

Buitenschoolniveau

Tabel 83

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=5) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	3	60.00	/	/

Tabel 84

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met werktempo (N=27) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	17	77.27	/	/

Ook op buitenschoolniveau worden er volgens leerkrachten geen speciale zorgmaatregelen genomen om leerlingen met werktempomoeilijkheden te ondersteunen.

4.4.5 Besluit moeilijkheden met de leerhouding

Als we alle getroffen maatregelen bekijken voor leerlingen met moeilijkheden op het vlak van leerhouding, komen we tot de volgende conclusies:

Op klasniveau blijkt een individuele aanpak op maat van het kind de meest verkozen aanpak te zijn. Daarnaast proberen leerkrachten de leerlingen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden enerzijds en leerlingen die schoolmoe zijn of een beperkte inzet vertonen anderzijds ook te helpen via een positieve en stimulerende aanpak. Voor leerlingen met een zwakke aandacht en concentratie worden er binnen de klas nog enkele andere, specifieke maatregelen getroffen. Voor leerlingen met een zwakke werkhouding worden op schoolniveau weinig acties ondernomen. Enkel leerlingen met aandacht- en concentratiemoeilijkheden worden extra begeleid door de GOK- of taakleerkracht of worden opgevolgd door het zorgteam van de school. Buiten de school wordt volgens leerkrachten nauwelijks extra hulp ingeschakeld. Slechts enkele leerlingen met concentratiemoeilijkheden of tekenen van schoolmoeheid worden begeleid door een logopedist. Leerkrachten hebben geen weet van hulp buiten de school aan kinderen met een zwakke werkhouding.

4.5 Zorgmaatregelen voor gedragsproblemen

Voortgaand op de mening van leerkrachten blijken 27 leerlingen van het vierde leerjaar (uit de referentiesteekproef) gedragsproblemen te vertonen. Voorbeelden van gedragsproblemen zijn leerlingen met een zeer koppig karakter, leerlingen die er alles aan doen om op te vallen, de les verstoren en een zeer negatieve houding hebben. Deze problemen omvatten 6.54% van het totaal gemelde zorgvragen.

Klasniveau

Tabel 85

Oplossingen op klasniveau voor gedragsproblemen (N=27) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	4	12.90	2.75	0.500
Individuele aanpak door de leerkracht	6	19.35	2.40	0.548
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	4	12.90	2.50	0.707
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	5	16.13	2.50	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	4	12.90	/	/

Tabel 86

Oplossingen op klasniveau voor gedragsproblemen (N=118) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas	11	8.33	1.82	0.603
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	21	15.91	2.29	0.588
Gedragskaart/belonings- of strafstelsel/goed gevoel-schriftje	12	9.09	2.00	0.817
Probleem/gedrag negeren	5	3.79	2.25	0.957
Individuele aanpak door de leerkracht	23	17.42	2.19	0.680
De leerkracht heeft gesprekken met de leerling	13	9.85	2.30	0.483
Leerkracht heeft gesprekken met de ouders/heen-en-weerschrift	5	3.79	1.50	0.577
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	13	9.85	2.42	0.669
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	17	12.88	/	/

Op klasniveau worden verscheidene maatregelen getroffen om leerlingen met gedragsproblemen te helpen. Het gaat onder meer om strikte afspraken zoals het stellen van duidelijke regels en het gebruik van een gedragskaart. In het algemeen zijn leerkrachten tevreden over de geboden hulp, hoewel de gemiddelde tevredenheidsscores voor de maatregelen 'aangepaste plaats in de klas' en 'leerkracht heeft gesprekken met de ouders/heen-en-weerschrift' in de totale proefgroep eerder laag liggen (X_{Tevr} bedraagt resp. 1.82 en 1.50). Volgens de mening van leerkrachten uit de referentiesteekproef (zie Tabel 85) zou het stellen van regels en afspraken de meest effectieve maatregel zijn voor leerlingen met gedragsproblemen. Toch wordt een individuele aanpak op maat van het kind in beide steekproeven het meest toegepast. Samenvattend komt deze aanpak erop neer dat de leerkracht zeer kort op de bal speelt, de leerling in toom houdt en preventief inspeelt op moeilijke situaties.

Schoolniveau

Tabel 87

Oplossingen op schoolniveau voor gedragsproblemen (N=27) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	N	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Overleg met ouders	2	7.69	2.00	/
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	3	11.54	2.33	0.577
Gebruik van een gedragskaart/pestkaart/afsprakenplan	2	7.69	3.00	0.000
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	2	7.69	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	9	34.62	/	/

Tabel 88

Oplossingen op schoolniveau voor gedragsproblemen (N=118) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	8	6.50	2.57	0.535
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	9	7.32	2.11	0.610
Begeleiding door een zorgcoördinator	7	5.69	1.80	0.447
Overleg met ouders	8	6.50	2.14	0.378
Overleg op MDO/overleg met CLB/dossier	12	9.76	2.40	0.516
Begeleiding/opvolging door het CLB	8	6.50	2.29	0.951
(Gepland) observatie/onderzoek door het CLB	6	4.88	2.50	0.577
Schoolteam heeft aandacht voor het probleem	11	8.94	2.33	0.707
Gebruik van een gedragskaart/pestkaart/afsprakenplan	4	3.25	2.75	0.500
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	0	0	/	/
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	39	31.71	/	/

Zoals blijkt uit tabellen Tabel 87 en Tabel 88, treft men ook op schoolniveau verscheidene maatregelen om tegemoet te komen aan de noden van leerlingen met gedragsproblemen. Een aantal leerlingen wordt besproken tijdens het MDO (resp. ruim 11% en ruim 9%), maar regelmatig wordt ook het volledige schoolteam ingeschakeld (zie Tabel 88) om de gedragsproblemen van een leerling op te vangen. Zo kunnen leerkrachten die toezicht houden op de speelplaats de leerlingen met gedragsproblemen extra in de gaten houden en hen

tijdig afzonderen als een situatie uit de hand dreigt te lopen. Resultaten van de referentiesteekproef maken duidelijk dat het gebruik van een gedragskaart/pestkaart ervaren wordt als de meest zinvolle aanpak. Er wordt eveneens een hoge tevredenheidsscore gevonden voor niveaugroepen, maar deze maatregel is voornamelijk bedoeld om de met gedragsproblemen samenhangende leerproblemen aan te pakken. Indien begeleiding door een GOK-leerkracht wordt opgestart (zie Tabel 88), is deze hulp voornamelijk gericht op het bijbrengen van sociale vaardigheden.

Buitenschoolniveau

Tabel 89

Oplossingen op buitenschoolniveau voor gedragsproblemen (N=27) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	6	22.22	2.75	0.500
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	5	18.52	2.00	1.414
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	15	55.55	/	/

Tabel 90

Oplossingen op buitenschoolniveau voor gedragsproblemen (N=118) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	0	0	/	/
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	15	13.89	2.00	0.943
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	8	7.41	2.43	0.535
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	74	68.52	/	/

Voor leerlingen met gedragsproblemen worden in meer dan de helft van de gevallen geen maatregelen getroffen buiten de school. Het beperkte percentage leerlingen dat toch extra hulp zoekt, wordt meestal begeleid door een psycholoog of psychiater. Gegevens van de referentiesteekproef laten uitschijnen dat logopedische ondersteuning het meest zinvol is voor leerlingen met gedragsproblemen. Deze aanpak wordt echter toegepast bij problemen met taal en/of rekenen die ontstaan ten gevolge van onaangepast gedrag.

4.6 Zorgmaatregelen voor gediagnosticeerde leerstoornissen

Tabel 1 geeft weer dat binnen de referentiesteekproef ruim zes procent van de zorgvragen over een gediagnosticeerde leerstoornis gaat. Tot deze overkoepelende groep behoren leerlingen met een diagnose dyslexie (5.08% van de problemen), leerlingen met een diagnose dyscalculie (0.73%) en tenslotte leerlingen met een diagnose NLD (*Non Verbal Learning Disorder of Niet-Verbale Leerstoornis*, 0.48%). Opvallend hierbij is het grote verschil tussen de percentages. Een diagnose dyslexie wordt tot zes keer meer gesteld dan een diagnose dyscalculie. Op basis van deze gegevens zouden we ervan kunnen uitgaan dat een diagnose dyslexie veelvuldiger voorkomt dan de diagnose dyscalculie. Uit literatuur blijkt echter dat eveneens 5% van de leerlingen dyscalculie heeft (*zie Klasse, februari 2009*). Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat in de onderwijswereld meer bewustwording is van de dyslexie-problematiek en dat ouders, leerkrachten en zorgleerkrachten nog onvoldoende vertrouwd zijn met de kenmerken van een rekenstoornis. Zo'n stoornis wordt dus minder gemeld en minder ontdekt.

Een diagnose NLD (*Non Verbal Learning Disorder of Niet-Verbale Leerstoornis*) werd slechts bij twee leerlingen vastgesteld. Dit lage percentage van 0.48% is mogelijk te verklaren door de discussie die er momenteel heerst rond het al dan niet stellen van een diagnose NLD. Volgens sommigen is NLD een welomschreven ontwikkelingsstoornis. Anderen zijn van mening dat er sprake is van comorbiditeit tussen verschillende probleemgebieden (meer bepaald wiskunde, sociale ontwikkeling en aandacht/concentratie) maar dat er geen nieuwe naam geplakt moet worden op deze combinatie van problemen. Met deze discussie in het achterhoofd (Vonckx, 2008) kunnen we ervan uitgaan dat er meerdere leerlingen zijn met kenmerken van NLD, maar dat deze leerlingen vaak onder de categorie 'moeilijkheden met aandacht en concentratie' of 'problemen met wiskunde' geplaatst worden. Aangezien de diagnose NLD het vaakst wordt toegekend op basis van rekenmoeilijkheden, werd er binnen dit onderzoek geopteerd om deze diagnose bij de leerstoornissen (en niet bij ontwikkelingsstoornissen) onder te brengen.

4.6.1 Diagnose dyslexie

Hieronder beschrijven we mogelijke maatregelen voor kinderen waarbij de aanwezigheid van dyslexie werd vastgesteld.

Klasniveau

Tabel 91

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose dyslexie (N=21) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepast onderwijskundig materiaal	2	6.90	2.50	0.707
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	5	17.24	2.80	0.447
Individuele aanpak door de leerkracht	11	37.93	2.60	0.516
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	2	6.90	/	/

Tabel 92

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose dyslexie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepast onderwijskundig materiaal	9	7.76	2.50	0.535
Aangepaste hoeveelheid werktijd	6	4.31	2.50	0.548
Aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk	13	11.20	2.69	0.480
Individuele aanpak door de leerkracht	57	49.14	2.46	0.646
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	14	12.07	/	/

Leerkrachten kiezen het vaakst voor een individuele aanpak op maat van de leerling. Meer concreet betekent dit dat de leerkracht een reeks STICORDI-maatregelen toepast die noodzakelijk zijn voor de individuele leerling en die tezelfdertijd ook haalbaar zijn voor de leerling en de leerkracht. Voorbeelden van veel gehanteerde STICORDI-maatregelen zijn: een aangepaste puntentelling voor dictee, minder opgaven bij toetsen en dictees, de leerling niet hardop laten voorlezen in de klas en leesteksten een dag op voorhand mee naar huis geven. Leerkrachten van de referentiesteekproef die deze maatregelen toepassen, zijn hierover zeer tevreden ($X_{Tevr} = 2.60$). Aangepast onderwijskundig materiaal en een aangepaste hoeveelheid oefeningen/huiswerk zijn eveneens voorbeelden van STICORDI-maatregelen, maar werden toch apart opgenomen omdat enkele leerkrachten ze expliciet benoemden. Indien de leerkracht ervoor kiest om de hoeveelheid werk van een leerling aan te passen, wordt meestal gekozen om leerlingen meer gemakkelijke oefeningen te laten maken en het aantal moeilijke oefeningen te beperken. Leerkrachten zijn ook tevreden over het aangepast onderwijskundig materiaal dat ze aan dyslectische leerlingen aanbieden ($X_{Tevr} = 2.50$). Deze aanpassingen hebben meestal betrekking op het uitvergroten van teksten en werkblaadjes en het aanpassen van de bladstructuur. Merk op dat in een beperkt aantal gevallen van de totale proefgroep ook wordt geopteerd om de hoeveelheid werktijd aan te passen.

Schoolniveau

Tabel 93

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose dyslexie (N=21) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	2	9.09	2.50	0.707
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	3	13.64	2.33	0.577
Begeleiding door een zorgcoördinator	2	9.09	3.00	/
Begeleiding door een logopedist (op school)	3	13.64	2.33	0.577
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	5	22.73	3.00	0.00
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	3	13.64	/	/

Tabel 94

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose dyslexie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GOK-leerkracht	11	10.09	2.40	0.548
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	25	22.94	2.42	0.769
Begeleiding door een zorgcoördinator	7	6.42	2.17	0.983
Begeleiding door een logopedist (op school)	6	5.50	2.50	0.548
Begeleiding/opvolging door het CLB	5	4.59	2.50	0.577
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	10	9.17	2.67	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	26	23.85	/	/

Op schoolniveau worden verscheidene maatregelen getroffen om leerlingen met dyslexie te helpen. Over het algemeen zijn leerkrachten tevreden tot zeer tevreden over de geboden hulp. Het merendeel van dyslectische leerlingen wordt begeleid in (klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen, een oplossing waarover leerkrachten unaniem uiterst tevreden zijn. Als we de resultaten van de totale proefgroep bekijken, merken we op dat begeleiding door een taakleerkracht of zorgleerkracht de vaakst toegepaste oplossing is, terwijl de hoogste tevredenheidsscore wordt toegekend aan het inrichten van klasoverschrijdende niveaugroepen/differentiatiegroepen. In de meeste scholen worden deze (klasoverschrijdende) niveaugroepen begeleid door een taakleerkracht of zorgleerkracht.

Buitenschoolniveau

Tabel 95

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose dyslexie (N=21) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	13	59.09	2.20	0.919
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	4	18.18	/	/

Tabel 96

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose dyslexie (N=91) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	47	49.47	2.38	0.794
Bijles (gegeven door externe personen)	5	5.26	2.20	0.837
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	5	5.26	3.00	0.000
Sterke opvolging van de II door ouders/familieleden	7	7.37	2.71	0.488
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	22	23.16	/	/

De resultaten uit Tabel 95 geven duidelijk weer dat de meeste dyslectische leerlingen buiten de school ondersteund worden door een logopedist (59.09%), een maatregel waarover leerkrachten redelijk tevreden zijn. Resultaten in Tabel 96 tonen aan dat de hoogste mate van tevredenheid in de totale proefgroep te vinden is bij leerlingen die begeleid worden door een gespecialiseerd centrum. Opmerkelijk hierbij is dat in de vijf gevallen een tevredenheidsscore 3 wordt toegekend.

4.6.2 Diagnose dyscalculie en NLD

Een diagnose dyscalculie maakt binnen dit onderzoek een aandeel uit van 0.73% van het totale aantal problemen (zie Tabel 1). Aangezien het onmogelijk is om op basis van dergelijk laag aantal betrouwbare uitspraken te doen over de oplossingen, laten we een gedetailleerde bespreking over deze zorgvraag achterwege. Hetzelfde geldt voor de categorie 'Diagnose NLD'.

4.7 Zorgmaatregelen voor gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen

Volgens de mening van leerkrachten uit de referentiesteekproef zou een vastgestelde diagnose AD(H)D 16 keer voorkomen (zie Tabel 1). Op een totaal van 413 problemen, komt dit overeen met 3.87%. Daarnaast zijn er leerlingen met een vastgestelde diagnose autisme/ASS (*Autisme Spectrum Stoornis*). Zij maken 1.94% uit van het geheel. Indien we deze twee categorieën samen nemen, zien we dat een gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis 5.81% van de zorgvragen uitmaakt. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het uitsluitend gaat over *gediagnosticeerde* ontwikkelingsstoornissen. Aanverwante ontwikkelingsmoeilijkheden die niet ernstig genoeg zijn of nog niet werden onderzocht en om die reden geen diagnose kregen, worden in andere categorieën ondergebracht.

4.7.1 Diagnose A(D)HD

Klasniveau

Tabel 97

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose AD(H)D (N=16) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas	2	13.33	2.50	0.707
Individuele aanpak door de leerkracht	7	46.67	2.86	0.378
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	0	0.00	/	/

Tabel 98

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose AD(H)D (N=59) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Aangepaste plaats in de klas	6	9.09	2.33	0.516
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	10	15.15	2.50	0.527
Individuele aanpak door de leerkracht	26	39.39	2.40	0.503
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	5	7.58	2.40	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	9	13.64	/	/

Uit de resultaten blijkt dat leerkrachten uit de referentiesteekproef het meest tevreden zijn over een individuele aanpak op maat van de leerling ($X_{Tevr} = 2.86$). Hieronder verstaat men onder andere het toestaan van meer werktijd en kort op de bal spelen als de aandacht verslapt. Dit is tevens de maatregel die het vaakst wordt gehanteerd, zowel in de referentiesteekproef als in de totale proefgroep. In deze grote proefgroep blijken leerkrachten het meeste tevreden te zijn over de duidelijke regels en afspraken die in de klas worden opgesteld voor leerlingen met een diagnose AD(H)D. In de referentiesteekproef worden alle leerlingen met een diagnose AD(H)D op klasniveau geholpen, terwijl er voor 13.64% van de leerlingen uit de totale proefgroep geen extra hulp wordt geboden in de klas.

Schoolniveau

Tabel 99

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose AD(H)D (N=16) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	2	15.38	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	7	53.85	/	/

Tabel 100

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose AD(H)D (N=59) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	6	11.11	2.40	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	30	55.56	/	/

In ongeveer 15% van de gevallen wordt begeleiding door de taakleerkracht/zorgleerkracht aangeboden, een oplossing waarover de leerkracht tevreden is. Toch kunnen we ervan uitgaan dat deze maatregel niet rechtstreeks inspeelt op de problemen die kinderen met AD(H)D vertonen zoals een verlaagde concentratie, overbeweeglijkheid of impulsiviteit. Als gevolg van een verlaagde concentratie nemen leerlingen bepaalde leerstofonderdelen niet voldoende op en is het nodig om de leerstof voor hen extra te herhalen. Deze taak kan door de leerkracht worden opgenomen maar wordt vaak ook uitbesteed aan de taak- of zorgleerkracht. Voor meer dan de helft van de leerlingen (53.85%) met een diagnose AD(H)D worden er geen maatregelen genomen op schoolniveau, of heeft de leerkracht hier geen weet van.

Gelijkaardige conclusies kunnen we trekken over de gegevens van de totale proefgroep.

Buitenschoolniveau

Tabel 101

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose AD(H)D (N=16) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	4	22.22	2.33	0.577
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	4	22.22	2.00	1.414
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	2	11.11	3.00	0.000
Medicamenteuze behandeling	3	16.67	2.00	1.000
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	3	16.67	/	/

Tabel 102

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose AD(H)D (N=59) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	8	11.59	2.43	0.535
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	16	23.19	2.08	0.793
Begeleiding door een gespecialiseerd centrum	5	7.25	2.50	1.000
Medicamenteuze behandeling	19	27.54	2.33	0.724
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	12	17.39	/	/

Gegevens van Tabel 101 tonen aan dat het merendeel van de kinderen met een diagnose AD(H)D volgens leerkrachten extra hulp zoekt buiten de school. Slechts in 16.67% van de gevallen worden er geen maatregelen genomen. Ruim een vijfde van de leerlingen wordt ondersteund door een logopedist. Deze hulpverlener kan niets verhelpen aan de primaire problemen van kinderen met AD(H)D maar kan wel de leerstof met hen herhalen die ze in de klas gemist hebben. Daarnaast kunnen ze de leerlingen ook helpen door hen een zelf-instructiemethode zoals de beertjes van Meichenbaum aan te leren. De buitenschoolse oplossing die in de totale proefgroep het vaakst wordt toegepast, is een medicamenteuze behandeling. Via medicatie zoals Rilatine®, Concerta® of omega-3-vetzuren tracht men de aandacht en concentratie van leerlingen te verhogen. Leerkrachten zijn tevreden over het effect van deze maatregel. Leerlingen blijken echter het meeste baat te hebben bij begeleiding door een gespecialiseerd centrum ($X_{Tevr} = 3.00$ in de referentiesteekproef en $X_{Tevr} = 2.50$ in de totale proefgroep). Kwalitatieve gegevens van het zorginterview tonen aan dat deze begeleiding vaak een pedagogische inslag heeft. Over het effect van de begeleiding door een psycholoog of psychiater blijken de meningen eerder verdeeld te zijn, hoewel deze maatregel ook frequent wordt toegepast.

4.7.2 Diagnose autisme/ASS

Klasniveau

Tabel 103

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	3	33.33	2.67	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	11.11	/	/

Tabel 104

Oplossingen op klasniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=34) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Duidelijke regels opstellen of afspraken maken	11	31.43	2.82	0.405
Individuele aanpak door de leerkracht	5	14.29	2.60	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	10	28.57	/	/

Tabel 103 geeft weer dat leerkrachten ook voor leerlingen met een diagnose ASS het vaakst (33.33%) opteren voor een individuele aanpak (o.a. steun vastgelegd in een handelingsplan of op een preventieve manier rekening houden met ASS-gerelateerde problemen). De tevredenheid over deze aanpak is hoog. Deze conclusies stroken niet helemaal met de resultaten van de totale proefgroep waar het opstellen van duidelijke regels of het maken van afspraken de meest toegepaste en tevens ook de meest efficiënte maatregel is binnen de klas. Leerkrachten die leerlingen met ASS op deze manier structuur trachten te bieden, geven aan uiterst tevreden te zijn over de aanpak.

Schoolniveau

Tabel 105

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GON-leerkracht	3	3.33	2.67	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	3.33	/	/

Tabel 106

Oplossingen op schoolniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=34) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GON-leerkracht	17	48.57	2.71	0.470
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	10	28.57	/	/

Een derde van de leerlingen met ASS wordt op schoolniveau ondersteund door een GON-leerkracht. Deze leerkracht is tewerkgesteld door een school voor buitengewoon onderwijs en steunt op zijn expertise om leerlingen met deze problematiek in het gewoon onderwijs te begeleiden. De GON-leerkracht leert de leerling en de leerkracht binnen de klas en de school beter om te gaan met de aan ASS-gerelateerde problemen. Een gemiddelde tevredenheidsscore van 2.67 toont aan dat leerkrachten de ondersteuning door een GON-leerkracht als zeer effectief ervaren. Deze conclusie kan doorgetrokken worden naar de totale proefgroep.

Buitenschoolniveau

Tabel 107

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	4	50.00	/	/

Tabel 108

Oplossingen op buitenschoolniveau voor Diagnose autisme/ASS (N=34) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	6	17.14	2.67	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	15	42.86	/	/

Buiten de schoolse context worden vrij weinig maatregelen getroffen om de schoolgerelateerde problemen ten gevolge van ASS aan te pakken. Resultaten van de totale proefgroep tonen aan dat indien ouders van leerlingen met ASS extra hulp inschakelen van een psycholoog of psychiater, dit volgens de leerkracht zeer zinvol is.

4.7.3 Besluit gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen

Op klasniveau blijkt een individuele aanpak door de leerkracht de vaakst voorkomende en tevens meest effectieve maatregel te zijn voor kinderen met een gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis. Op schoolniveau werpt vooral de begeleiding door een GON-leerkracht zijn vruchten af. Een vastgestelde diagnose ASS is echter wel een voorwaarde om een beroep te kunnen doen op deze vorm van hulpverlening. Leerlingen met een aandacht- en concentratiestoornis daarentegen worden opgevangen door de taakleerkracht of zorgleerkracht van de school. Deze groep van leerlingen wordt buiten de school vaak bijkomend geholpen via een medicamenteuze behandeling. Gemeenschappelijk voor beide stoornissen is dat geregeld extra hulp van een psycholoog of psychiater wordt ingeschakeld. Ondersteuning door deze deskundigen is volgens leerkrachten echter effectiever bij leerlingen met een diagnose ASS dan bij leerlingen met AD(H)D.

4.8 Zorgmaatregelen voor psychische moeilijkheden

Deze cluster ontstaat door het samenvoegen van drie categorieën. De eerste categorie wordt omschreven als 'psychische problemen'. Psychische problemen (0.97%) die voorkomen bij kinderen van 9 à 10 jaar zijn onder andere paniekaanvallen, trauma's en moeilijkheden met gender-identiteit (vb. jongen zou liever als meisje door het leven gaan). De tweede categorie heeft te maken met problemen gerelateerd aan 'faalangst' en dit soort problemen komt bij 2.66 procent van de zorgvragen voor. Ten slotte is er een categorie waarbij er druk op het kind komt te liggen wegens 'te hoge verwachtingen van ouders'. In de totale proefgroep komt deze probleemomschrijving slechts 0.15% voor (zie Tabel 2) en is binnen het volledige gamma van zorgvragen verwaarloosbaar. Bij de referentiesteekproef wordt dit probleem geen enkele keer vermeld. Als we de drie bovenvermelde categorieën samenvoegen, zien we dat 3.63% van de probleemomschrijvingen betrekking heeft op psychische moeilijkheden.

4.8.1 Psychische problemen

Psychische problemen komen in de referentiesteekproef slechts 4 keer voor, en in de totale proefgroep 15 keer. De absolute aantallen komen overeen met respectievelijk 0.97% en 0.77% van de totale hoeveelheid problemen. Deze percentages liggen te laag om zinvolle uitspraken te doen over de aard en de effectiviteit van oplossingen die worden toegepast op klas-, school- en buitenschoolniveau.

4.8.2 Faalangst

Klasniveau

Tabel 109

Oplossingen op klasniveau voor faalangst (N=11) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	6	50	2.17	0.753
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	2	16.67	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	8.33	/	/

Tabel 110

Oplossingen op klasniveau voor faalangst (N=49) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	24	42.86	2.39	0.656
Positief benaderen/bemoedigend werken/stimuleren	15	26.79	2.33	0.488
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	4	7.14	/	/

Faalangstige kinderen worden het vaakst geholpen via een individuele aanpak die tegemoet komt aan de noden van de leerling. Meer concreet kan deze aanpak inhouden dat de leerling nooit onvoorbereid of ongewild aangeduid worden om te antwoorden of dat behaalde resultaten niet vergeleken worden met die van klasgenootjes. Leerkrachten uit de referentiesteekproef zijn gemiddeld genomen het meest tevreden over een positieve benadering van deze kinderen. Tijdens de datacontrole is overigens gebleken dat leerkrachten die spreken over een individuele aanpak op maat van het kind, veelal ook verwijzen naar zo'n positieve benadering.

Schoolniveau

Tabel 111

Oplossingen op schoolniveau voor faalangst (N=11) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	2	15.38	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	5	38.46	/	/

Tabel 112

Oplossingen op schoolniveau voor faalangst (N=49) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	7	15.91	2.57	0.787
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	24	54.55	/	/

Op schoolniveau worden er binnen de totale proefgroep nauwelijks maatregelen genomen voor leerlingen met faalangst. Gegeven het lage aantal leerlingen dat volgens de leerkracht met dit probleem kampt, is het niet altijd nuttig/rendabel om een oplossing op schoolniveau te implementeren.

Buitenschoolniveau

Tabel 113

Oplossingen op buitenschoolniveau voor faalangst (N=11) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	2	16.67	1.50	0.707
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	2	16.67	3.00	/
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	7	58.33	/	/

Tabel 114

Oplossingen op buitenschoolniveau voor faalangst (N=49) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	4	9.30	1.25	0.500
Begeleiding door een psycholoog/psychiater	4	9.30	3.00	0.000
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	28	65.12	/	/

In de meeste gevallen krijgen kinderen met faalangst geen extra hulp buiten de school. Een zeer beperkt aantal leerlingen wordt begeleid door een psycholoog of psychiater, een hulpmaatregel waar de leerkracht zeer tevreden over is.

4.8.3 Druk op het kind wegens te hoge verwachtingen

Druk op het kind wegens te hoge verwachtingen van de ouders wordt te weinig vermeld om zinvolle uitspraken te doen over de aard en effectiviteit van de aangereikte oplossingen.

4.8.4 Besluit psychische problemen

Aangezien twee zorgvragen, namelijk psychische problemen en druk op het kind wegens te hoge verwachtingen, omwille van een te lage prevalentie niet gedetailleerd werden besproken, is het onmogelijk om overkoepelende conclusies te trekken.

4.9 Zorgmaatregelen voor medische problemen

Een zeer klein aandeel (1.94%) van de zorgvragen gaat over medische problemen. Voorbeelden van medische problemen bij leerlingen uit beide proefgroepen zijn oogproblemen, reuma, astma, stemproblemen, moeite om de stoelgang op te houden, overgewicht, dwerggroei en spierziekte.

Klasniveau

Tabel 115

Oplossingen op klasniveau voor medische problemen (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	4	66.67	/	/

Tabel 116

Oplossingen op klasniveau voor medische problemen (N=25) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	5	20.83	2.25	0.500
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	8	33.33	/	/

Tabel 116 maakt duidelijk dat er binnen de klas geen algemeen geldende oplossingen zijn voor leerlingen met medische problemen. Dikwijls worden er geen maatregelen genomen. Afhankelijk van de aard en de ernst van de medische problemen zoeken leerkrachten in sommige gevallen naar een individuele aanpak op maat van het kind. Gemiddeld genomen zijn leerkrachten tevreden over deze manier van werken ($X_{Tevr} = 2.25$).

Schoolniveau

Tabel 117

Oplossingen op schoolniveau voor medische problemen (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	2	33.33	/	/

Tabel 118

Oplossingen op schoolniveau voor medische problemen (N=25) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een GON-leerkracht	5	22.73	2.60	0.548
Begeleiding door een zorgcoördinator	5	22.73	2.40	0.548
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	4	18.18	/	/

Voor bepaalde medische aandoeningen, zoals een fysieke handicap, voorziet men de hulp en deskundigheid van leerkrachten uit het buitengewoon onderwijs (GON-leerkrachten) om leerlingen binnen het gewoon onderwijs extra te ondersteunen. De meest zinvolle maatregel volgens leerkrachten ($X_{Tevr} = 2.60$) op schoolniveau is dan ook de begeleiding door deze GON-leerkrachten. Daarnaast tracht de zorgcoördinator de leerling te helpen, onder andere via individuele begeleiding in de klas.

Buitenschoolniveau

Tabel 119

Oplossingen op buitenschoolniveau voor medische problemen (N=8) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	2	28.57	2.50	0.707
Begeleiding/opvolging door een arts of ander medisch personeel	2	28.57	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	2	28.57	/	/

Tabel 120

Oplossingen op buitenschoolniveau voor medische problemen (N=25) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	5	18.52	2.60	0.548
Begeleiding/opvolging door een arts of ander medisch personeel	5	18.52	2.80	0.447
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	8	29.63	/	/

De leerlingen uit deze groep die buiten de school geholpen worden door logopedisten, kampen meestal met spraakproblemen. Indien de medische aandoeningen van een andere aard zijn, volgt een arts of een ander medisch personeelslid het kind op. De gemiddelde tevredenheidsscores van deze zorgmaatregelen liggen hoog tot zeer hoog, wat betekent dat leerkrachten zeer tevreden zijn over deze vormen van begeleiding.

4.10 Zorgmaatregelen voor leerlingen met een zwak thuismilieu

Onder een zwak thuismilieu verstaan we kinderen van ouders met een lage/geen opleiding of een beperkt inkomen. Volgens leerkrachten beslaat deze categorie 1.69% van de voorkomende problemen. Resultaten van het SiBO-onderzoek geven aan dat dit percentage in realiteit hoger ligt maar we mogen niet vergeten dat het binnen dit zorginterview gaat over problemen van leerlingen/situaties die leerkrachten als problematisch ervaren. De categorie 'zwak thuismilieu' vormt samen met het probleem dat leerlingen weinig ondersteund worden door de ouders (0.24%) de cluster 'een zwak thuismilieu'.

Zowel in de referentiesteekproef als in de totale proefgroep komen nauwelijks leerlingen voor met een zwak thuismilieu of leerlingen die zeer weinig ondersteuning krijgen van hun ouders én die als probleemleerling door de leerkrachten ervaren worden. Omwille van dit beperkte aantal is het weinig zinvol om dieper in te gaan op de aard en de effectiviteit van aangereikte oplossingen.

4.11 Zorgmaatregelen voor motorische problemen

Tot slot is er een kleine groep van leerlingen (1.69%) met moeilijkheden op vlak van motorische ontwikkeling. Deze problemen kunnen te maken hebben met fijne motoriek (vb. schrijfmotoriek) of grove motoriek (zoals evenwichtsmoeilijkheden en problemen met oog-handcoördinatie). In sommige gevallen kaderen motorische moeilijkheden binnen een Developmental Coordination Disorder of kortweg DCD (0.15% in de totale proefgroep).

4.11.1 Moeilijkheden met fijne/grove motoriek

Klasniveau

Tabel 121

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=7) -referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	5	71.43	2.00	1.000
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	1	14.29	/	/

Tabel 122

Oplossingen op klasniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=33) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Individuele aanpak door de leerkracht	19	59.38	2.11	0.658
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	5	15.63	/	/

Leerkrachten helpen leerlingen met motorische moeilijkheden voornamelijk door hen een individuele aanpak op maat te bieden. Concreet betekent dit dat leerkrachten leerlingen ondersteunen bij het uitvoeren van motorische handelingen zoals knippen en plakken, boekentas inpakken en schriften nemen. Indien leerlingen moeilijkheden ondervinden met de fijne motoriek biedt de leerkracht aangepast materiaal (trippel potlood, stetro,...) aan of helpt hij/zij de leerling op weg met een goede pengreep. De gemiddelde tevredenheidsscores in beide proefgroepen tonen aan dat leerkrachten matig tot redelijk tevreden zijn over de geleverde inspanningen.

Schoolniveau

Tabel 123

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=7) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	3	42.86	/	/

Tabel 124

Oplossingen op schoolniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=33) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	11	40.74	/	/

Op schoolniveau worden er geen specifieke zorgmaatregelen getroffen voor leerlingen met motorische problemen.

Buitenschoolniveau

Tabel 125

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=7) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	3	50.00	2.33	0.577
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	2	33.33	/	/

Tabel 126

Oplossingen op buitenschoolniveau voor moeilijkheden met fijne/grove motoriek (N=33) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	9	31.03	2.56	0.527
Begeleiding door een kinésist	7	24.14	2.43	0.535
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	12	41.38	/	/

Leerlingen met motorische moeilijkheden worden buiten de school in een aantal gevallen geholpen via kinésithérapie, een maatregel waarover leerkrachten tevreden zijn ($X_{Tevr.} = 2.43$). Zowel in de referentiesteekproef als in de totale proefgroep wordt begeleiding door een logopedist vernoemd als mogelijke oplossing. Deze zorgmaatregel is waarschijnlijk te verklaren door het feit dat enkele leerlingen naast motorische problemen soms ook leermoeilijkheden hebben. Logopedie kan hen hierbij ondersteunen.

4.11.2 Diagnose dyspraxie

De diagnose dyspraxie komt binnen dit onderzoek zeer weinig voor, namelijk geen enkele keer in de referentiesteekproef en slechts 3 keer in de totale proefgroep. Aangezien het onmogelijk is om op basis van dergelijk lage prevalentie betrouwbare uitspraken te doen over de frequentie en zinvolheid van oplossingen, laten we een gedetailleerde bespreking achterwege.

4.12 Andere

Deze cluster werd opgesteld om de overige probleemomschrijvingen die zelden voorkomen in onder te brengen. De cluster omvat de zorgvragen 'jonge mentaliteit', 'autistische kenmerken' en 'verkeerde studiemethode'. Tabel 1 geeft weer dat er oorspronkelijk al een restcategorie 'andere' in het leven werd geroepen om de problemen die in geen van bovenstaande categorieën thuis horen, een plaats te geven. Voorbeelden hiervan zijn ruimtelijke of auditieve problemen, problematische afwezigheden, Gilles de la Tourette, vluchtelingproblematiek, adoptie, problemen met hygiëne en moeilijkheden met geheugen. Deze categorie 'andere' omvat 4.60% van de totale hoeveelheid problemen terwijl 'jonge mentaliteit' 1.69% van het geheel uitmaakt, 'autistische kenmerken' 0.73% en 'verkeerde studiemethode' 0.00%.

4.12.1 Andere

Klasniveau

Tabel 127

Oplossingen op klasniveau voor andere (N=19) - referentiesteekproef

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	2	9.09	2.50	0.707
Individuele aanpak door de leerkracht	10	45.45	2.20	0.633
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	3	13.64	/	/

Tabel 128

Oplossingen op klasniveau voor andere (N=54) - totale proefgroep

Omschrijving van de klasoplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Duidelijke regels stellen/afspraken maken	2	3.70	2.50	0.707
Individuele aanpak door de leerkracht	27	50.00	2.39	0.697
Er worden geen maatregelen genomen op klasniveau	10	18.52	/	/

Voor problemen van een andere aard blijkt een individuele aanpak op maat van het kind eveneens de meest voorkomende oplossing te zijn.

Schoolniveau

Tabel 129

Oplossingen op schoolniveau voor andere (N=19) - referentiesteekproef

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	5	26.32	2.20	0.447
Begeleiding door een logopedist (op school)	3	15.79	2.00	1.414
Andere	2	10.53	2.50	0.707
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	5	26.32	/	/

Tabel 130

Oplossingen op schoolniveau voor andere (N=54) - totale proefgroep

Omschrijving van de schooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door de taaklkr/zorglkr	10	19.23	2.10	0.568
Begeleiding door een logopedist (op school)	5	9.62	2.25	0.957
(Klasoverschrijdende) niveaugroepen/differentiatiegroepen	5	9.62	2.00	1.000
Andere	6	11.54	2.75	0.500
Er worden geen maatregelen genomen op schoolniveau	14	26.92	/	/

Leerlingen met andere zorgvragen worden op schoolniveau voornamelijk begeleid door de taakleerkracht/zorgleerkracht (26.32% in de referentiesteekproef en 19.23% in de totale proefgroep). Voor speciale

zorgvragen zoals ruimtelijke of auditieve problemen, problematische afwezigheden, vluchtelingproblematiek, spraakproblemen of verwaarlozing op vlak van hygiëne, treft men in ruim 10% van de gevallen specifieke, andere maatregelen dan wij tot nu toe beschreven. Leerkrachten lijken gemiddeld genomen zeer tevreden over deze speciale aanpak ($X_{Tevr} = 2.50$ en $X_{Tevr} = 2.75$).

Buitenschoolniveau

Tabel 131

Oplossingen op buitenschoolniveau voor andere (N=19) - referentiesteekproef

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	3	15.79	2.00	1.414
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	13	68.42	/	/

Tabel 132

Oplossingen op buitenschoolniveau voor andere (N=54) - totale proefgroep

Omschrijving van de buitenschooloplossing	F	%	X_{Tevr}	Sd_{Tevr}
Begeleiding door een logopedist	7	13.73	2.33	0.817
Er worden geen maatregelen genomen op buitenschoolniveau	37	72.55	/	/

Over het algemeen heeft de leerkracht geen weet van maatregelen buiten de school. Bovenstaande tabellen geven aan dat enkele leerlingen ondersteund worden door een logopedist.

4.12.2 Jonge mentaliteit

In de referentiesteekproef en in de totale proefgroep is de groep leerlingen met een te jonge mentaliteit zodanig klein (resp. 1.69% en 0.98%) dat het onmogelijk is om zinvolle uitspraken te doen over effectieve oplossingen hiervoor binnen de klas en de school of buiten de school.

4.12.3 Autistische kenmerken

Autistische kenmerken wordt slechts bij drie (referentiesteekproef) en elf (totale proefgroep) kinderen als afgebakend probleem vermeld. Deze aantallen komen overeen met 0.73% en 0.57% van het totale aantal problemen. Dergelijk percentages zijn eveneens te laag om zinvolle uitspraken te kunnen doen over de aard en effectiviteit van de aangereikte oplossingen.

4.12.4 Verkeerde studiemethode

Om dezelfde reden als hierboven vermeld, kunnen we geen resultaten geven over zinvolle maatregelen voor leerlingen met een verkeerde studiemethode.

4.13 Algemeen besluit over zorgmaatregelen in het vierde leerjaar

Gezien leerkrachten meldden dat ongeveer 30 procent van de leerlingen van het vierde leerjaar minstens één zorgvraag heeft waarvoor extra zorgmaatregelen noodzakelijk zijn, kunnen we stellen dat leerkrachten zeer gevoelig zijn voor de zorgnoden van hun leerlingen. Als we alle mogelijke zorgvragen in ogenschouw nemen, blijkt volgens de mening van leerkrachten dat meer dan een vierde van het totale aantal problemen betrekking heeft op leermoeilijkheden. Toch blijkt uit de interviewdata dat leerkrachten ook oog hebben voor de sociale en emotionele problemen die bij 10-jarigen kunnen voorkomen en dat ze in de mate van het mogelijke kijken naar het totale kind.

Wat betreft de geboden hulp kunnen we concluderen dat binnen de klas een individuele aanpak op maat van het kind het vaakst wordt toegepast en dat de leerkracht hierover tevreden is. De concrete inhoud van deze aanpak verschilt naargelang de aard van het probleem. Op schoolniveau ervaren leerkrachten veel steun van taakleerkrachten/zorgleerkrachten, hoewel de gemiddelde tevredenheid over het effect van deze steun varieert van probleem tot probleem. Indien er in de school (klasoverschrijdende) niveaugroepen worden georganiseerd, zijn leerkracht gemiddeld gezien tevreden over het behaalde effect. Ten slotte kunnen we stellen dat leerkrachten slechts in beperkte mate weet hebben van hulp buiten de school om voor op school opgemerkte problemen. Bij heel wat problemen blijft deze rubriek grotendeels leeg.

Bibliografie

Goossens, E., Moens, L., Van Droogenbroeck, I., Verschueren, J., Smits, D., Van Opstal, M., Maes, F., D'Haenens, E., & Van Damme, J. (2009). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs: Observaties vierde leerjaar. Instrumentontwikkeling en basisrapportage (schooljaar 2006-2007)*. (SSL-rapport nr. ?). Leuven: Steunpunt 'Studie en Schoolloopbanen' (SSL).

Maes, F., Ghesquière, P., Onghena, P., & Van Damme, J. (2002). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs: Van doelstellingen tot onderzoeksopzet* (LOA-rapport nr. 1). Leuven: Steunpunt 'Loopbanen doorheen Onderwijs naar Arbeidsmarkt', Cel 'Schoolloopbanen in het basisonderwijs' (SiBO).

Van Heddegem, I., Laevers, F., & Van Damme, J. (2004). *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs: Basisrapportage observaties derde kleuterklas schooljaar 2002-2003* (LOA-rapport nr. 23). Leuven: Steunpunt 'Loopbanen doorheen Onderwijs naar Arbeidsmarkt', Cel 'Schoolloopbanen in het basisonderwijs' (SiBO).

Vonckx, C. (2008). *NLD: gewikt en gewogen*. VCLB-koepel.

Bijlage 1

INTERVIEW

Aan het einde van deze tweede observatiedag vindt er een kort interview plaats met de leerkracht. Tijdens dit interview bevroeg je de maatregelen die genomen worden ten aanzien van individuele leerlingen.

In wat volgt geven wij een aantal richtlijnen om het interview vlot te laten verlopen. Het is de bedoeling dat je deze richtlijnen zo goed mogelijk opvolgt. Je mag je eigen bewoording gebruiken wanneer je aanvoelt dat het gesprek anders te stroef of onnatuurlijk verloopt. Je hoeft de leerkracht ook niet af te remmen wanneer hij/zij dieper ingaat op bepaalde vragen.

Maatregelen ten aanzien van individuele leerlingen

“Om te beginnen zou ik u willen vragen om zich alle leerlingen van uw klas voor de geest te halen. Waarschijnlijk zijn er een aantal leerlingen waarover u zich meer zorgen maakt dan over anderen. Deze zorgen kunnen van zeer uiteenlopende aard zijn. Op dit blad ziet u een grote cirkel getekend. Deze stelt uw volledige klasgroep voor. In de kleine cirkels is er ruimte voorzien om de namen van deze zorgleerlingen te noteren. Zou u de namen nu even willen noteren?”

(Leerkracht vult de namen in)

“Op de volgende bladzijden is een tabel opgenomen waarin drie verschillende aspecten worden bevroegd. Eerst zal ik de namen van de leerlingen die u zojuist in de cirkels heeft geschreven, in de eerste kolom van deze tabel noteren.”

(De observator noteert de namen nu in de eerste kolom van de tabel)

“Vanaf hier zullen we bij elke leerling een aantal aspecten bespreken. Pas wanneer één leerling volledig werd besproken, gaan we over naar de volgende leerling. In de tweede kolom is er ruimte voorzien om te omschrijven welke specifieke zorgen u heeft bij de verschillende leerlingen. Dit mag u kort en bondig omschrijven voor ... ('naam van de leerling'), zodat ik het kan noteren.”

(De observator vult de tweede kolom van de tabel in)

“De volgende kolom werd steeds onderverdeeld in drie niveaus. Hiermee willen we te weten komen welke maatregelen er getroffen worden. Het kan bijvoorbeeld zijn dat u als leerkracht in de klas uw aanpak afstemt op de noden van deze leerling. Daarnaast is het mogelijk dat er extra maatregelen worden genomen binnen de school, maar buiten de klas (vb. bij de taakleerkracht, logopedie op school, speciale regels of afspraken tijdens de pauzes,...). Tenslotte kan er ook hulp geboden worden buiten de school (vb. logopedie, kinesitherapie, bijles, faalangstraining enzovoort.)

Het is nu de bedoeling dat u voor elk niveau vertelt welke maatregelen er worden genomen. Indien er op één of meerdere niveaus geen specifieke hulp wordt geboden, zal ik dit aangeven door een schuin streepje te plaatsen. Het is dus mogelijk dat er leerlingen zijn waarvan u vindt dat ze extra hulp nodig hebben, maar waarvoor er tot nu toe geen extra maatregelen werden genomen.”

(De observator vult de derde kolom in)

“In de laatste kolom worden opnieuw de drie niveaus weergegeven. Nu kan u per niveau beoordelen in welke mate u tevreden bent met de geboden hulp of ondernomen acties. De waarde ‘1’ houdt in dat u niet tevreden bent over de resultaten van de hulp. Wanneer u de waarde ‘2’ kiest, geeft u aan dat u matig tevreden bent. De waarde ‘3’ betekent dat u zeer tevreden bent met de resultaten van de genomen maatregelen.”

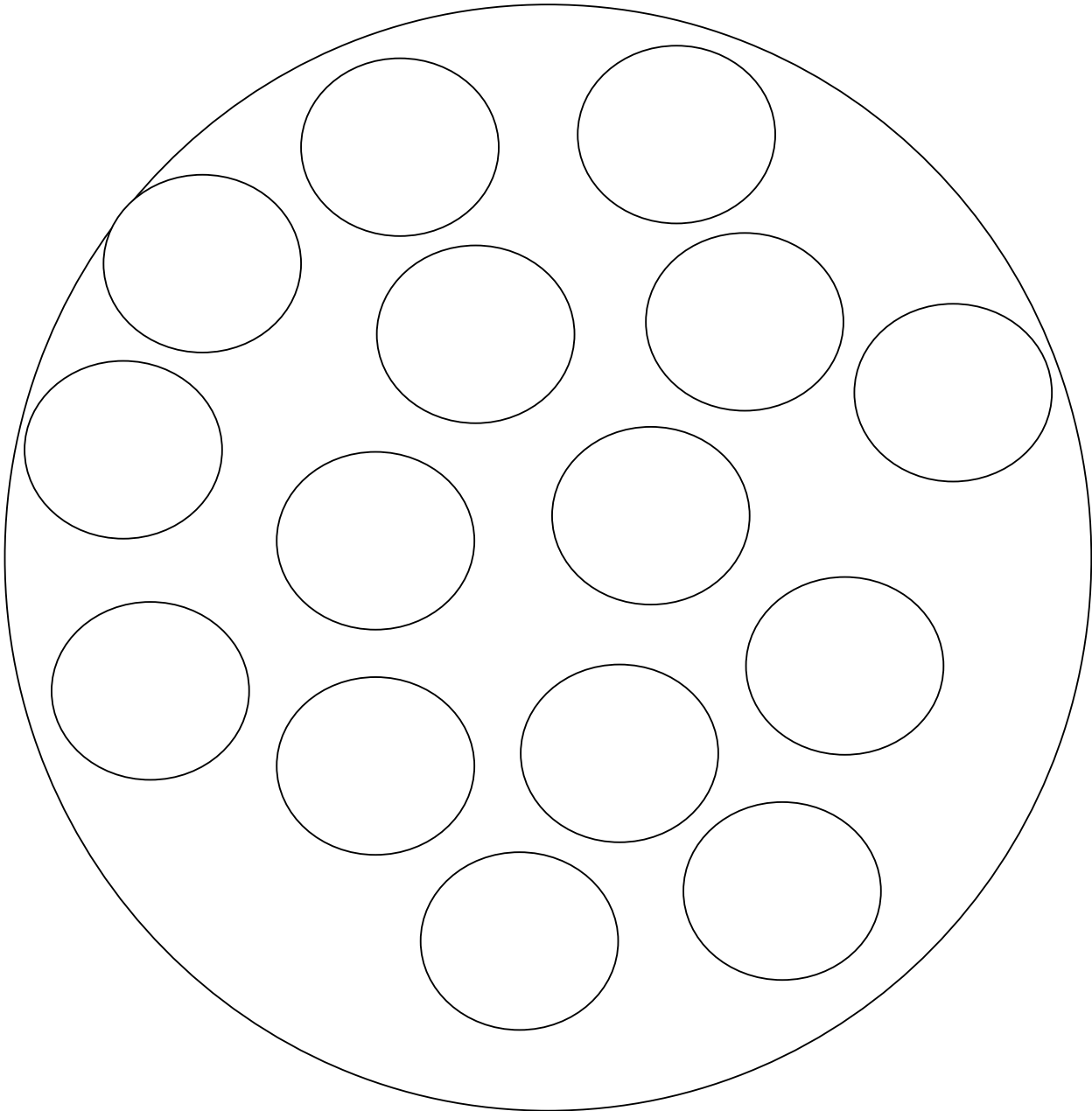
(De observator omcirkelt de waarde in de vierde kolom)

Op dezelfde manier vul je in gesprek met de leerkracht de tabel volledig in voor de overige leerlingen.

Maatregelen ten aanzien van individuele leerlingen

Hieronder vind je een grafische voorstelling van de klas. De grote cirkel stelt de volledige klasgroep voor. Individuele leerlingen worden voorgesteld door middel van een klein cirkeltje.

De bedoeling is dat je de leerkracht vraagt de volledige klasgroep in gedachte te nemen. Laat hem/haar de namen van de leerlingen noteren waarover hij/zij zich zorgen maakt. Hij/zij kan deze namen in de cirkeltjes schrijven. Vul daarna tijdens het interview met de leerkracht de tabellen op de volgende bladzijden in.

<u>NAAM VAN DE LEERLING</u>	<u>WAT IS HET PROBLEEM?</u>	<u>WAT WORDT ER AAN GE-DAAN?</u>	<u>HOE TEVREDEN BENT U OVER DE RESULTATEN VAN DE HULP?</u>
1.		- klas: - school: - buiten school:	- klas: 1 2 3 - school: 1 2 3 - buiten school: 1 2 3
2.		- klas: - school: - buiten school:	- klas: 1 2 3 - school: 1 2 3 - buiten school: 1 2 3
3.		- klas: - school: - buiten school:	- klas: 1 2 3 - school: 1 2 3 - buiten school: 1 2 3

<u>NAAM VAN DE LEERLING</u>	<u>WAT IS HET PROBLEEM?</u>	<u>WAT WORDT ER AAN GE-DAAN?</u>	<u>HOE TEVREDEN BENT U OVER DE RESULTATEN VAN DE HULP?</u>
4.		- klas: - school: - buiten school:	- klas: 1 2 3 - school: 1 2 3 - buiten school: 1 2 3
5.		- klas: - school: - buiten school:	- klas: 1 2 3 - school: 1 2 3 - buiten school: 1 2 3

Hier kan je (observator) aangeven hoe het interview verlopen is:

.....
 .....
 .....

Komt de leerkracht volgens jouw observaties voldoende tegemoet aan de noden van de zorgleerlingen? .....